

De Plaatsnamenstudie in 1938

door H. J. VAN DE WIJER.

Het valt niet te ontkennen dat de toponymische werkzaamheid in Vlaanderen in het afgelopen jaar enigszins ongunstig afsteekt bij de wetenschappelijke productie der laatste jaren.

Het XIIe deel der *Handelingen* van de Kon. Commissie voor Toponymie en Dialectologie (1938), waarin door Prof. A. CARNOY een warm In memoriam wordt gewijd aan de nagedachtenis van wijlen Prof. J. MANSION, brengt ditmaal van Vlaamse zijde alleen het gewone bibliografisch overzicht van steller dezes (nr 13).

Onder de Waalse bijdragen vestigen wij gaarne de aandacht op een aanvullend artikel van M. E. ARNOULD bij de „Onomastiese studie over een oorkonde in Brabant d. d. 966” door A. VAN LOEY (zie *Bibl.* 1930, nr 13) en op de jaarlijkse bibliographie van J. HAUST (Toponymie, nos 52-80, Anthroponymie, nos 81-85) (1).

(1) Tevens wensen wij hier nog te verwijzen naar het groots opgezette werk van ons medelid, A. VINCENT, *Toponymie de la France (Bruxelles, 1937)*.

S. behandelt op blz. 133-54 de verschillende Germaanse stammen welke zich in Frankrijk gevestigd hebben alsmede de pln. welke zij daar hebben doen ontstaan : de *-ing* en *-ingen*-namen en de pln. samengesteld uit Germ. psn. + appellativum zoals : *alah, apa (apia), au, bach, berg, búr, cap(p)ella, dal, ekka, feld, ham, hart,*

Nu ten gevolge van een beslissing van de Belgische ministerraad (11 Juni 1937), de moderne spelling der Vlaamse gemeentenamen van 15 Augustus 1937 af in alle staats- en provinciale diensten wordt gebruikt, moesten natuurlijk in afzienbare tijd ook andere reeksen van plaatsnamen, die een min of meer openbaar karakter dragen, aan de beurt komen. Reeds in de Commissievergadering van 19 Mei 1931, werd overigens J. LEENEN door de Vlaamse afdeeling belast met een eerste aanvullend onderzoek, betreffende de namenvoorraad in het Belgisch spoorboek („bundel” I) : zie motivering en lijsten in *Com. Top. VII* (1933), 249-57 en *V. T. V., Med. X* (1934), 1-6.

De logische gevolgen van het officieel invoeren der moderne spelling laten zich thans ook in de administratieve wereld meer en meer gevoelen. Zo werd, op 27 Mei 1938, de Commissie namens den Minister van Verkeerswezen en Posterijen aangezocht tot het opmaken van een gemoderniseerde lijst van de voornaamste namen der gehuchten en stadsgedeelten voorkomende in het officiële Postboek, met het oog op de uitgave van het jaar 1939. In haar vergadering van 7 November 1938 werd deze lijst vastgesteld en aan het betrokken departement overgemaakt (zie beneden nr 63).

Er blijft intussen op dit stuk nog heel wat te doen : men denke maar aan de onafzienbare lijst der „Belgische gemeenten en voornaamste gehuchten” (Posterijen en Telegrafien), aan onze stafkaarten en aan ons zo deerlijk geha-

heim, hof, hús, kirihha, lár(ler), lóh, mato, munistiri, riot, seli, stein, tal, tón, villare, vort(voort).

Andere Germaanse bestanddelen in de toponymie van Frankrijk zijn : *acker, aha, ask, aphaltar, bigerd, boek, bruoch, brucca, buhil, busk, dijk, donc, eike (eke), *fak, *fara, gamundi, gart, gat, grund, halda, hasalahi, heerweg, heester (heist, hees), mnl. hem, holz, lake, lede, linta, marke, moos, put, sant, spijker, steg (steiga), stroom, sulza, tana, wanc, water, warid, weiher, werk, wich, winchil, wisa.*

Rec. JODOGNE, *O. Rev. hist. eccl. XXXIV* (1938), 353-55.

vend kadaster, een ware Augiasstal! Maar ook hierin wordt thans in afzienbare tijd wel orde geschapen (1).

Van K. DE FLOU's „Woordenboek der toponymie van westelijk Vlaanderen” verscheen in de loop van het jaar 1938 het XVIIIe en laatste deel (nr 55), met een ontzaglijke en kostbare Lijst van Bronnen (kol. 1045-1344), welke onvolledig werden teruggevonden in de nalatenschap van den schrijver en zoveel mogelijk werden aangevuld door dr J. DE SMET, die de uitgave van de laatste zes delen op zich had genomen. Wij brengen hem hier volgaarne een eresaluut, omdat hij het levenswerk van den Meester met onvolprezen toewijding tot een goed einde heeft gebracht (2).

Benevens de lopende (XIVe) jaargang der *Mededelingen*, publiceerde de *Vlaamse Toponymische Vereniging* dit jaar, als zesde deel der *Toponymica* de „Plaatsnamen der Antwerpsche Kempen” door J. HELSEN en, als *Bijlage XI*, de *Vlaamse Toponymie in 1937*”, overgenomen uit de *Handelingen* 1938 (3).

* * *

In Noord-Nederland verscheen ook dit jaar een verder deel (het XIe) van de zo gunstig aangeschreven reeks *Nomina Geographica Neerlandica* (4), zooals voorheen

(1) Zie besprekingen van het vroegere deel (1937) der *Handelingen* van de Commissie door :

BERRÉ, A. *Rev. Phil.* XVII (1938), 622-24.

HELSEN, J. *Toer.* XVII (1938), 502.

JUD, J. *Vox romanica* III (1938), 339-40.

M., P. J. *Eigen Volk* X (1938), 63-64.

(2) Op 11 September 1938 werd te Brugge, als hulde aan den stoeren Westvlaamsen werker, door de Vlaamse Toeristenbond, het Karel de Flou-pad geopend. Zie o. a. *Torrewachter* 1938, 99-100.

(3) Het XIIIe deel der *Mededeelingen* werd besproken door J. VAN OVERSTRAETEN in *Toer.* XVII (1938), 612.

(4) Een volledig register op de eerste tien delen werd opge maakt door J. HABERMEHL (*Leiden*, 1938).

Over het tiende deel verscheen een bespreking van W. H. BEUKEN in *Hist. Ts.* XVII (1938), 258-59.

uitgegeven door het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, maar thans met de ondertitel „Tijdschrift voor Toponymie en Taalgeografie” en onder redactie van W. E. BOERMAN, G. G. KLOEKE en J. DE VRIES.

Wij delen beneden de verschillende toponymische bijdragen mede, met beknopte aanduidingen betreffende de inhoud.

BOERMAN, W. E. - KLOEKE, G. G. - VRIES, J. DE — Verklaring der redactie. *N. G. N.* XI (1938), VII-XI.

De bijna geheel nieuwe redactie van de *N. G. N.* zet op duidelijke wijze de doelstelling, de werkwijze en de problemen van het toponymisch onderzoek in Nederland uiteen: verzameling (zo mogelijk door een centraal bureau) en bewerking van het toponymisch materiaal (taalkundige verklaring van de pln. ook volgens de taalgeografische methode), met het doel „een geschiedenis van de nederzettingsvormen”, een „Siedlungsgeschichte” op te bouwen en aan te tonen hoe het land in de loop der eeuwen in bezit werd genomen en in cultuur gebracht werd. Om dit doel te bereiken worden uitvoerige monographieën over bepaalde streken en een volledige, alzijdige behandeling van betrekkelijk kleine gebieden wenselijk geacht. De toponymie dient, als hulpwetenschap van een „algemeen volksonderzoek”, in het verband van andere vakken te worden ingeschakeld.

SCHÖNFELD, M. — Het onderzoek der plaatsnamen van Nederlandse oorsprong in de laatste jaren. *N. G. N.* XI (1938), 1-16.

Vermeldt en bespreekt de toponymische literatuur uit Nederland, Vlaanderen, Zweden, Duitsland en Engeland in verband met de problemen van de pln. uit Nederland.

DAMSTEEGT, B. C. — Nederlandse geografische namen in de zestiende eeuw, voornamelijk langs het kanaal. *N. G. N.* XI (1938), 33-74.

Uit een reeks van „leeskaarten” en scheepsjournalen, vnl. uit de XVIe eeuw, worden lijsten van pln. langs de Engelse en de Franse kust medegedeeld, welke vaak door Nederlandse zeevaarders ontleend (vertaald, gereproduceerd, vernederlandst) werden.

Langs de Engelse kust bespreekt S. : *Bolle, Boele, Boeke; Degersten; Dungeness; Foye, Fouu; Leemkuylen; S. Margrieten Steygher; Pandany; Rige, Rije; Saltaske en Saltesleu; Tent; Weembrugge; Wicht.*

Op de Franse kust komen voor : *Bacovens; Bagijn, Beghine; Boldavidsbay; Bellert en Venetiers; De Kemenessen en Winckelberg; Messeniers; Fockeniers; Groen Eylant en Vlishaven; Hable de Grace en Hable Neuf; Cape van Kaus ex Struysaert; Kredekans; Cape de Late; Morlions; Morques en Sierenborch; Octobers; De Oude Man; Porsal; Quareme; Roche Blanche; Sadelrudze; Trade; Vendire, Fendrye; Vlamincknesse; Cape de Vorha.*

Een reeks namen wordt vervolgens afzonderlijk besproken : *Bevesier; Bonen; Brest; Brightem; Buskin; Dootmanshooft; Excester; Le Four; Goeyingh; Caneel; Kemesesse; Constances; Kredekans; Louwe, Wolf; I. S. Michiel; Fosze de Moberille; Monstroul; Nieuwerhaven; Octobers; Ooster en Wester Convers; Swartnesse; Talmemouth; Trade; S. Valder in Can; Vawijc; Vlishaven.*

De pln. worden in kaart gebracht; een register vergemakkelijkt het naslaan van dit zeer interessant opstel.

VRIES, W. DE — Toponymiese bijdragen. *N. G. N. XI* (1938), 75-139.

Behandelt achtereenvolgens : enkele migratienamen in Noord-Drente; *Zonder-'Zuider'*; *Beets(e), Bitse, Biks, Litz*, enz.; *Drijber; Dunninge; De Henloop; Ooster- en Westerdeen; Terheil, Terhelle; Paterswolde of Potterwolde; -wald, -wold*; waternamen uit landnamen, en naar personen; *Kraanland, Meeuwerd(erweg), Meeuwerder Kluft, Anerwerder of Arnerwerder, Adorp en Arwerd; Aech, Aagt; (De) andere Wereld; De Appelbergen; Appingedam; De Arbere, Eibersburen; De Banten; Bareveld; De Barghoorn; Bavasa, Hurun, Middichi, Wase, Onderdendam; Onderwierum; Bavisha, Bawes; Blankeweer, Blankenvoort; Boelmeer, de Boelke; -boer adj., Helma; Bokum, Deikum; Bremen; De Bril, Brittil, Broil, enz.; De Buerum, Tenboer; Delf, Dele, Den Deel; Delle(n), Delte; Doodstil; Dorpsterzijl; Douwen; Drieborg; Ee; Eelshuis; Eems; Eestrum; Ellersinghuizen, Ellerenbroek; Elswerd, Eelswerd, Eelwerd; Engelbert, Wolfsbergen; Enumatil; Essen; De Evenreiten; Het Fiel; Fimelinge; De Fleitenborg; Flu(j)envenne; Froma, Loma, Moma, Poma;*

Fuulsema; *De Ga*, **Gaafklap*; *Garmerwolde*; *Garsthuizen*; *Gast*, *Garst*; *De Gave*, *Groef*; *Geefsweer*, *Joeswerd*; *Gewei*; *De Glete*; *Godlinze*, *-ingi*; *Goldhoorn*; *Gre(e)de*, *Groeve* of *Groe?*; *De Griffie*; *Growe*, *Grouw*.

Een lijst van „toevoegsels en verbeteringen bij vroegere artikelen” besluit deze bijdrage.

KLOEKE, G. G. — *Oud-Ade*. *N. G. N.* XI (1938), 140-41.

Behandelt de naam van het plaatsje Oud-Ade (ten N. O. van Leiden) en enkele andere A (= water)-plaatsnamen uit Zuid-Holland. Drukt de wens uit alle *a*'s, *ao*'s, *ee*'s, *ie*'s uit het gehele Ndl. taalgebied op kaart verzameld te zien.

TACK, P. L. — *Walcherse plaatsnamen*. *N. G. N.* XI (1938), 142-56.

Interpreteert de plaatsnamen *Stapelhof*, *Tasmeet*, *Eehuys*, *Zoekweg*, *Hevene*.

Van twee der vorige redacteurs der *N. G. N.* verscheen daarenboven in de loop van dit jaar :

BEEKMAN, A. A. - MOERMAN, H. J. — *Nederlandsche aardrijkskundige namen. 's Gravenhage*, 1938.

Rec. LINDEMANS, J. *Lew. Bijdr. Bijbl.* XXX (1938), 21-22.

Deze toponymische bijdragen vormen een aanvulling van de serie *N. G. N.* (dln. I-X), waarvan de redactie ondertussen gewijzigd werd.

BEEKMAN bespreekt de plaatsnamen : *Elburg*, *Warmond*, *Naaldwijk*, *Tanthonhofskade*, en de woudnamen in Nederland.

MOERMAN verzamelt een reeks aantekeningen bij MANSION'S „Voornaamste bestanddeelen der Vlaamsche plaatsnamen”, „minder philologisch en meer geografisch getint” in verband met de plaatsnamen *Breust*, *Dolder*, de uitgang *-erij*, *Gebroek*, *Kraats*, *Kreil*, *Kroezeboom*, *Reef*, *Reest*, *Schokland*, *Sinderen*, *Slochteren*, *Soal*, *Staa*, *Worp* en *Mesonde*.

Ook op de volgende uitgaven en bijdragen in afzonderlijke tijdschriften wensen wij hier de aandacht te vestigen :

GAZENBEEK, J. — *Oude wegen in het heideland*. *Ts. Ndl. aandr. genootschap*, 2^e r. LIV (1937), 378-90.

Over *Groene wegen*, *Heilige(n)wegen*, *Koningswegen*, *Diedenwegen*, *Hessenwegen*, enz.

HAERINGEN, C. B. VAN — „Spelling pronunciations” in het Nederlands. *N. Taalgids* XXXI (1937), 97-108; 152-63.

S. wijst er op hoe een onjuiste spelling, ook in plaatsnamen, tot een verkeerde uitspraak kan leiden : *Oisterwijk, Oirschot, Culemborg, Ooltgensplaat*, enz.

HETTEMA, H. — De Nederlandsche wateren en plaatsen in den Romeinschen tijd. *'s Gravenhage*, 1938.

Studie van de in de Latijnse bronnen vermelde plaats- en waterenamen uit de noordelijke helft van Nederland, met poging tot identificering met de moderne benamingen. Zie daarover M. SCHÖNFELD, *N. G. N.* XI (1938), 2.

Rec. X. *Ned. Hist.* I (1938), 390.

Zie ook SCHOO, J. — Eenige beschouwingen over de Nederlandsche wateren in den Romeinschen tijd. *Ned. Hist.* I (1938), 409-20.

KUYSTEN, C. A. — Onderzoekingen betreffende namen van landerijen in het gehucht Achtereind onder de voormalige gemeente Aalst bij Eindhoven en onder Heeze. *Ts. Ndl. aandr. genootschap*, 2^e r. LV (1938), 917-25.

Rijke verzameling van de namen, met oude vormen, der akker- en weidelanden van een complex van zeven boerderijen ingedeeld : a) naar de ligging ; b) naar vroegere en (of) tegenwoordige gesteldheid ; c) herinnering aan vroeger gebruik of bestemming ; d) naar vroegere ontginningen ; e) naar een aankoop ; f) naar een vorigen eigenaar ; g) naar vorm en grootte ; h) naar plant- en waterenamen.

OPPREL, A. — Over *deek* en *veek*. *Ts. Leid.* LVI (1937), 209-24.

De Zuidhollandse-Zeeuwse naam Ve(e)khoek, Vaakhoek verklaart S. als „de hoek, waar veel *veek*, d. i. vuil en ruigte, aanspoelt”. *Deek* is syn. van *veek*.

Rec. SCHÖNFELD, *M. N. G. N.* XI (1938), 6-7.

OBREEN, H. — Oorkondenboek van Holland en Zeeland. *Kon. Ac. Wet.* 1937, afl. 1.

Rec. SCHÖNFELD, *M. N. G. N.* XI (1938), 4.

Deze voor de studie der oudste namen van Nederland zo

belangrijke uitgave, waarin een groot aantal nog onuitgegeven stukken afgedrukt worden en waarin S. de plaatsnamen zoveel mogelijk identificeert, werd onderbroken door het afsterven van den zeer verdienstelijken historicus. Zie *Ned. Hist.* I (1938), 260.

SCHUILING, R. — *Nederland. Handboek der aardrijkskunde.* 2 dln. *Zwolle*, 1936^e.

Zie daarin dl. II, 760 e. v. het overzicht over de Nederlandse plaatsnamen van de hand van H. J. MOERMAN.

Rec. M. SCHÖNFELD. *M. N., G. N.* XI (1938), 5.

STOLTE, B. H. — *De Romeinsche wegen in het land der Bataven en de Tabula Peutingeriana.* *Ts. Ndl. aandr. genootschap*, 2^e r. LV (1938), 700-16 (1).

Naschrift door HETTEMA, H. en KROON, F. *Ibid.* 717-22.

Biedt een samenvatting (met bibliografische nota's) van de studie der Peutingerkaart en poogt de twee wegen welke in Nederland op deze kaart aangeduid worden, te reconstruëren.

Ook aan de eindeloze „tribulaties” op het stuk van de Noordnederlandse plaatsnamenspelling schijnt thans — een jaar ongeveer na de officiële regeling van hetzelfde vraagstuk voor Vlaanderen — een einde te zullen komen.

Herhaaldelijk hebben wij in deze *Handelingen* en elders de aandacht gevestigd op dit netelige probleem, dat meer dan eens zijn oplossing nabij scheen, maar dan toch weer voor geruime tijd op de lange baan werd geschoven (2).

(1) Met het oog op het identificeren van een aantal „Flurnamen”, worde hier ook verwezen naar :

UITTEN, H. — *De volksnamen van planten in Boerhaave's „Historia plantarum”.* *Eigen Volk* X (1938), 352-67.

(2) Zie o. m. :

WIJER, H. J. VAN DE — *In de Commissie voor Toponymie en Dialectologie (VI. afdeling) : de moderne spelling van onze plaatsnamen.* *K. V. A., V. en M.* 1929, 549-59 (inz. Bijlage op blz. 554-59).

— *De spelling der Vlaamsche plaatsnamen (verslag der commissie).* *Com. Top.* 93-115 (over N.-Ned. op blz. 103-104).

Wij wijzen hier thans nogmaals op het verschijnen van de

LIJST der aardrijkskundige namen van Nederland, uitgegeven door het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap met steun van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen. *Leiden*, 1936.

Over het ontstaan van deze Lijst, bevattende meer dan 40.000 aardrijkskundige namen van Nederland (werden *niet* opgenomen de namen van wegen en waterschappen; van kastelen, voornamen huizen, landgoederen en buitenplaatsen) en gesteld volgens de regels der Woordenlijst DE VRIES en TE WINKEL, vernemen wij (op blz. VII) :

„Toen de Regeering in 1928 de Interdepartementale Commissie ter vaststelling, op wetenschappelijken grondslag, van de schrijfwijze van Nederlandsche aardrijkskundige namen ontbond, stelde het Koninklijk Aardrijkskundig Genootschap zelf een Commissie in, bestaande uit de heeren Dr A. A. BEEKMAN, PH. G. RAPP en Prof. Dr J. W. MULLER.

„Het Bestuur van het Genootschap wenscht bij het gereedkomen van dit boekje aan deze Commissie zijn dank te betuigen voor haar werk en speciaal aan den heer RAPP, door wiens wetenschappelijken arbeid het mogelijk werd deze lijst in den tegenwoordigen vorm uit te geven.”

Rec. SCHÖNFELD, *M. N. G. N. XI* (1938), 11-12.

S. herinnert er aan, „hoezeer de spelling van de namen het Genootschap altijd heeft geïnteresseerd en hoe zelfs de uitgave van de *Nomina* uit die belangstelling is voortgekomen”. Een speciaal woord van hulde wordt gebracht aan A. A. BEEKMAN, lid der Commissie, „die jarenlang zijn veelomvattende kennis in dienst heeft gesteld van een verbeterde spelling van onze namen”.

Als besluit : „Laten wij de hoop uitspreken, dat de regeringscommissie, die thans de opdracht heeft te onderzoeken, of het

— Plaatsnamenspelling in Nederland. *V. T. V., Med. VI* (1930), 25 en VII (1931), 39.

Verdere bijzonderheden vindt men in onze *Bibliographie*, Bijlage I (nrs 77-84a), *Com. Top. II* (1928), 75-76; *Bibl.* 1927, blz. 100; *Bibl.* 1928, blz. 187; *Bibl.* 1929, blz. 122-23; *Bibl.* 1930, blz. 243; *Bibl.* 1931, blz. 90-91; *Bibl.* 1934, nr 73; *Bibl.* 1936, blz. 391-92.

wenselijk is om in de lijst de vereenvoudigde spelling in te voeren (*Herenveen, Venlo, Den Bos*, enz.) hierop bevestigend antwoorden zal”.

X. — Vaststelling van de schrijfwijze der aardrijkskundige namen van Nederland door de regeering. *Ts. Ndl. aandr. genootschap*, 2^e r. LV (1938), 159.

Wij vernemen hier de volgende bijzonderheden: .

„Van den Minister van Staat, Voorzitter van den Raad van Ministers, heeft het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap een kabinetsschrijven ontvangen, gedagteekend 10 December 1937, no. 490, waarbij een afschrift werd toegezonden van het schrijven van Zijne Excellentie gericht tot alle Heeren Ministers, onder zelfden datum, nummer en afdeeling, luidende als volgt :

„Nu besloten is de verklaring van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap te aanvaarden, dat de „Lijst der aardrijkskundige namen van Nederland” volkomen aan wetenschappelijke eischen voldoet, behoort de schrijfwijze dezer namen ook door de Regeering en de onder Haar gezag staande organen, instellingen en diensten te worden gevolgd.

„Ik noodig mitsdien de onderscheidene Departementen van Algemeen Bestuur elk voor zijn terrein, beleefdelijk uit daartoe het noodige te willen verrichten”...

* * *

Het jaarlijks Congres van het Vlaams Verbond van Frankrijk (het XVe) werd ditmaal niet gehouden in een bepaald centrum van Frans-Vlaanderen, maar werd een „congrès motorisé”, een „bedevaart”, waarbij op 31 Juli 's morgens uit Kales werd vertrokken en beurtelings te Henfrids-Wilre (Wierre-Effroy), te Londesvoorde (werkvergadering), te Witzand (feestmaal) en te Ambleteuse werd halt gemaakt.

Opvallend is dat men zich 'dit jaar niet wenste te houden bij de tot hertoe bezochte streek, maar ook en vooral het Land van Boulogne in deze studiedag heeft willen betrekken.

... „Et puis”, schrijft de Redactie van *Le Lion de Flandre* (1938), „il ne faut pas s'endormir sur les lauriers, ni même dans les délices de Bourbourg ou de Dunkerque. Il y a notre patrimoine à recenser, étudier, inventorier avec tous ses prolongements et extensions. Il ne s'arrête pas, comme on le croit trop souvent, aux berges de l'Aa. La toponymie a dressé l'acte d'héritage. En toutes contrées, où les communes, les hameaux et les lieux-dits, les bois, les rivières, les monts portent des noms thiois, là où le paysage parle flamand, là s'étend la Flandre.

„Karel de Flou nous avait montré la voie. Nous n'avons eu qu'à la suivre pour accomplir un des meilleurs voyages convenables, tenant à la fois de l'excursion touristique, du voyage d'études, du pèlerinage et même... de la promenade à pied” (*Retour du congrès motorisé*, blz. 246).

En verder... „Parler de toponymie franque et saxonne, évoquer les antiques relations qui unissent la Flandre au Boulonnais, dans une campagne intacte, belle comme la légende, sérieuse comme l'histoire, et devant les souvenirs les plus sacrés aux „lage landen bij de zee”, c'est traduire l'âme du lieu et se replonger aux sources mêmes de notre collectivité populaire” (*ibid.* blz. 246-47).

Zeer lezenswaardige bijzonderheden over de werkzaamheden (ook nog een en ander over het Congres 1937 te Duinkerke) vindt men in de twee tijdschriften *Le Lion de Flandre* en *De Torrewachter* (1).

(1) Wij verwijzen inzonderheid naar :

BLANCKAERT, P. — Au rivage flamand de Witzand. *Lion Flandre* 1938, 262-67.

— Bij het graf van Z. E. H. Kan. Schodduyn (te Ambleteuse). *Torrewachter* 1938, 83-84.

G., B. — Onze jaarlijksche vergadering. *Torrewachter* 1938, 79-80.

GANTOIS, J. M. — Au berceau de la Godelieve (te Wierre-Effroy). *Lion Flandre* 1938, 245-49.

KASSEL, J. VAN — Het voorbeeld van Warhem. *Torrewachter* 1938, 11-12.

RÉD. — Retour de congrès motorisé... *Lion Flandre* 1938, 245-49.

X. — Echos du Congrès de Dunkerque. *Lion Flandre* 1938, 43-46.

Over de „Concours de langue et de littérature, d'histoire et folklore flamands” van het jaar 1937 werd verslag uitgebracht door E. H. R. DESPICHT (1) en ook over de voor 1938 uitgeschreven prijsvragen wordt uitvoerig bericht (2).

Wij vestigen hier daarenboven zeer in het bijzonder de aandacht van onze lezers op het interessante studiewerk, dat op dit ogenblik in Frans-Vlaanderen gaande is onder de leiding van een arbeidsgemeenschap „Groupe d'études Louis de Baecker”, waarover wij door het Vlaamsch Verbond in *Le Lion de Flandre* (1938) op volledige wijze worden ingelicht (3).

(1) SPICHT, R. DE — Vlaamsch vertellen en Vlaamsch dichten in en om het Vlaamsch Huis (verslag over de wedstrijden 1937). *Torrewachter* 1938, 33-34 ; 55-56 ; 65-67.

(2) In *Torrewachter* 1938, 21-28 (7e série : Toponymie).

(3) ... „Ainsi avons-nous été amenés à nous rendre compte que les maux dont souffre, en notre pays de Flandre française, l'opinion publique, ont, pour une large part, leur source dans l'ignorance où nos compatriotes sont laissés de leur origine et de leur histoire, de leur génie propre et de leur destin”.

... „Toute notre histoire est à écrire à nouveau, et le travail à reprendre tout entier, à pied d'œuvre”...

... „La matière de l'enquête est quasi sans limites. Il ne s'agit de rien moins que de recenser tous les témoins qui révèlent les origines du pays et du peuplement : noms de famille et de lieu, dialectes populaires, types de constructions rurales, traditions et tendances artistiques (formes architecturales surtout), domaine illimité du folklore — trop négligé des chercheurs, bien qu'il constitue avec la toponymie, le témoin le plus révélateur peut-être de la nature ethnique d'une population, — matériel anthropologique et archéologique livré par les fouilles, type physique même des habitants, etc.”...

... „Une telle besogne dépasse, évidemment, les forces d'un travailleur isolé. Pour en venir à bout, il est indispensable qu'y travaillent de concert une équipe de travailleurs, soucieux d'inventorier, chacun selon le penchant de son esprit et le cours de ses préoccupations, chacun selon ses disponibilités matérielles et physiques, l'un ou l'autre canton du vaste territoire qui s'étend de l'Yser à l'Authie, de Berck à Lille. Grâce à la somme de leurs observations, grâce à la convergence de leurs recoupements, il sera possible, peu à peu, de tirer des conclusions et de fixer les résultats de cette enquête” (*Le groupe d'études Louis de Baecker*, blz. 268-70).

Ook de verklaring in fine is niet zonder belang en kenschetsend

Een eerste resultaat van de opzoekingen dezer arbeids-gemeenschap („communauté de travail”) was de in hoofd-zaak toponymische studie, welke werd voorgedragen op de vergadering te Londesvoorde, „dans l'auberge de „Sainte Godelaine”, au site de Londesvoorde” en die ruimschoots onze belangstelling verdient.

GRUPE D'ÉTUDES L. DE BAECKER — Le visage thiois de Boulogne et du Boulonnais. *Lion Flandre* 1938, 273-84 ; 301-10.

Dit „Dietse gelaat” zal in de eerste plaats worden geïllustreerd door middel van de toponymie (§ 1. *Eloquence des noms de lieu*).

Met verwijzing naar KURTH en vooral naar het werk van H. CLAEREBOUT, *Origine de la population de la Flandre maritime* (zie *Bibl.* 1936, blz. 397), wordt hier een sprekend beeld opgehangen van het uitzicht van het Land van Boulogne. O. m. worden besproken de toponymische bestanddelen *laer, loo, holt, berg, bronne, beke, voorde, broek, hove, hem, sele, thun, dal, crook, nesse, breck, scale* en *slack*.

Ook over de aanwezigheid der verschillende Germaanse volksstammen, die tot uiting komt in de toponymie, wordt een en ander medegedeeld, al wordt hierbij het zwaartepunt gelegd op de uitspraak van C. LOOTEN : „Petit à petit ces peuples de souche variée s'agglutinent et se fondent en une masse compacte qu'on appelle *la Flandre*” (*Bull. com. flam.* 1928, blz. 96). Hieruit groeide „en un bloc sans fissure, le peuple thiois”, waarvan de toponymie een welsprekend getuigenis aflegt.

In het tweede stuk wordt dan in hoofdzaak de aandacht gevestigd op een groot aantal door de romanisering van de streek totaal misvormde en haast onkenbaar geworden plaatsnamen, die aan de hand van gegevens uit K. DE FLOU's *Woordenboek* gemakkelijk worden geïdentificeerd.

voor de geesteshouding van de leden van deze nieuwe studiegroep :

... „Le primordial intérêt du travail qu'accompliront en commun les membres du *Groupe d'études Louis De Baecker* sera précisément, en nous outillant davantage et en nous armant mieux, de nous préparer plus efficacement à l'action de tous les jours” (*ibid.* blz. 272).

Voorts wensden wij hier nog te vermelden :

ANCHIN, R. D' — Notre vieux pays de Weppes. *Lion Flandre* 1938, 81-83.

Weerlegt de bewering dat de inwoners van Rijsel Gallo-Romanen zouden zijn. Onderzoekt een aantal toponiemen van de oude Kastelnij van Repel en stelt het zuiver Frankisch karakter er van vast.

MEULE, R. VAN DE — Onze Westhoek. *V. T. V., Med. XIV* (1938), 100.

„Plaatsnamenhumor”. Zie nog *V. T. V., Med. V* (1930), 33-34 ; *IX* (1933), 84 en *X* (1934), 59-60.

SMET, J. DE — Karel de Flou op reis in de Fransche Nederlanden. *Torrewachter* 1938, 89-92.

VL. VERBOND — Le groupe d'études Louis de Baecker. *Lion Flandre* 1938, 268-72.

Ten slotte wordt hier nog graag gewezen op de lofwaardige pogingen die in Frans-Vlaanderen worden in het werk gesteld om het Vlaamse volksbewustzijn op te wekken en weer contact te zoeken met de andere Dietsprekende gewesten (1). Het verdient daarenboven zeer onze aandacht

(1) Men moge in dit opzicht vooral naslaan :

BOURGEOIS, N. — Mesure de notre régionalisme. *Lion Flandre* 1938, 34-42.

BUSSCHÈRE, C. DE. — Il n'y a pas de Flandre wallonne... *Lion Flandre* 1938, 3-7, 115-27, 292-300, 334-41.

I. Flandre wallonne, ou carré rond. II. Connaissance de soi... à l'usage des Wallons. III. Délimitations géographiques. IV. Toute la Flandre (dit laatste ook toponymisch interessant).

— Une encyclopédie régionale... à propos d'agriculture. *Lion Flandre* 1938, 214-27.

CROOQ, C. DE — La vie flamande. *Lion Flandre* 1938, 15-22 ; 59-64 ; 88-93 ; 128-32.

DELANNOY, L. — Autour de la Madone lilloise. *Lion Flandre* 1938, 188-92 ; 232-36 ; 327-33.

ES, W. J. L. VAN — De toekomst van het Vlaamsche Volk in Frankrijk. *Neerl. XLII* (1938), 104-105 ; 124-26 ; 143-45.

RÉD. — Paroles officielles. *Lion Flandre* 1938, 321-24.

RIEST, N. A. VAN — L'avenir de la famille et de la race en Flandre française. *Lion Flandre* 1938, 177-81.

dat er ook — en stellig niet zonder succes — bij voortduring naar gestreefd wordt om het culturele peil steeds hoger op te voeren, o. m. door een steeds ruimer plaats te gunnen aan het Algemeen Beschaafd in het tot hertoe zeer volks gehouden tijdschrift „De Torrewachter” (1).

X. — Le souvenir de Rensch (chan. Schodduyn). *Lion Flandre* 1938, 182-84.

X. — M. le chanoine Bellengier. *Lion Flandre* 1938, 185-87.

(1) In zijn „Plan 1938” verklaart het Vlaamsch Verbond dienaangaande :

„De Torrewachter participera à ce progrès. Ce n'est pas en vain que cette modeste feuille rédigée avec autant de soin que de talent, par l'un de nos meilleurs amis, paraît régulièrement, grâce à lui, depuis neuf ans. Elle a largement contribué à former chez nous une élite qui pratique le néerlandais. Peu à peu, les connaissances linguistiques de ses lecteurs se sont accrues, en même temps que leur désir de participer de plus près à la vie culturelle flamande. Ce n'est pas nous qui nous en plaidrons; c'est volontiers, au contraire, qu'à l'avenir, tout en conservant à cette publication populaire le caractère simple et l'abord aisé que réclame une partie de son public, nous nous emploierons à ce que ce supplément du *Lion de Flandre* satisfasse également des exigences d'un ordre plus relevé” (*Lion Flandre* 1938, blz. 2).

In de *Torrewachter* zelf, dat van het jaar 1938 af verschijnt als Bijblad van „Le Lion de Flandre”, maandelijks uitgegeven door het Vlaamsch Verbond van Frankrijk, beschrijft J. VAN KASSEL deze „Nieuwe banen” :

„De verandering van „De Torrewachter” is het kenteken van het nieuwe tijdperk dat we met dit nummer betreden. Voortaan zullen de bijdragen gedeeltelijk in het Algemeen Beschaafd Nederlandsch verschijnen.

„Zulk een beslissing beteekent noch minachting, noch onverschilligheid voor onze gewesttaal” (blz. 1).

... „De naoorlogsche herleving heeft zich vooral moeten beperken tot het oprichten van een eerste dam om den volkomen ondergang der Vlaamsche taal in den Westhoek te beletten. Hoewel voor een handsvol geletterden het Nederlandsch niet onbekend was, doch kon er geen sprake zijn een herleving te bevorderen, zonder rekenschap te houden der gansch bijzondere omstandigheden die de verhouding van taal en volk in onze streek beheerschen.

„Tot ons volk gaan, voor welk het Vlaamsch niets meer is dan een klankentaal, overgeërfd van moeder tot kind, met het Nederlandsch, ware onzin geweest. „De Torrewachter” moest dus noodzakelijkerwijze in de gewesttaal verschijnen. Hij heeft negen jaar lang een uiterst noodig werk verricht.

„Zijn ontginningswerk heeft onzen Westhoek bereid tot het opnemen van een nieuw zaad, het Algemeen Beschaafd Nederlandsch, dat met ter tijd en Gods hulp, opkiemen zal tot een schoone oogst” (*Torrewachter* 1938, blz. 2).

* * *

In mijn inleidend woord tot de algemene „Bibliographie van de Vlaamsche plaatsnaamkunde” (*Com. Top.* I, 1927, 134 vlg.) had ik destijds het genoegen te wijzen op het feit, dat op het VIIIe Vlaams Philologencongres te Gent (10/11 April 1926) de werkzaamheden van de Afdeling voor Taalkunde uitsluitend aan de Vlaamse toponymie konden gewijd worden, en hoe hieruit duidelijk was gebleken „dat de toponymie in Vlaanderen, na lang zoeken, voorgoed nieuwe banen was opgegaan” (1).

Twaalf jaren na dit voor Vlaanderen alleszins heuglijk gebeuren, zou ook op het internationale plan een krachtige stoot worden gegeven tot de verdere uitbouw der toponymische wetenschap.

Op 25-29 Juli 1938 werd nl. te Parijs het „Eerste internationaal congres voor toponymie en anthroponymie” gehouden, waarvan de opzet door de inrichters als volgt werd omschreven (2) :

„Le Congrès aura pour but d'assurer la liaison entre les toponymistes et anthroponymistes des différents pays, de provoquer des échanges de vues et des discussions sur les méthodes d'enquêtes et de recherches, les problèmes d'ordre général, la création de répertoires et de bibliographies. Des vœux seront soumis pour la coordination des instruments de travail, la publication de répertoires officiels, l'enseignement de la toponymie et de l'anthroponymie, etc. On proposera la nomination d'un Comité international permanent pour maintenir le contact entre

(1) Zie over dit Congres, waarop overigens door den toenmaligen Minister van Kunsten en Wetenschappen, C. HUYSMANS, de instelling van onze Commissie werd bekend gemaakt :

WIJER, H. J. VAN DE — Het VIIIe Philologencongres te Gent en de Vlaamsche Toponymie. *V. T. V.*, *Med.* III (1927), 1-9.

(2) Erevoorzitter van het Congres was (na het overlijden van Prof. F. BRUNOT) Prof. J. VENDRYES (Parijs); als voorzitter fungeerde Prof. A. DAUZAT (Parijs), als secretarissen waren werkzaam : P. LEBEL (Dijon) en CH. ROSTAING (Parijs).

les spécialistes de ces études et préparer les Congrès ultérieurs."

Het uitzonderlijke belang van deze eerste internationale samenkomst van toponymisten en anthroponymisten werd eveneens met grote nadruk onderstreept door Dr J. SCHNETZ in zijn „Zeitschrift für Namenforschung“, waarvan overigens een „Sonderheft“ aan het Congres werd gewijd (1).

(1) „Verlag und Schriftleitung widmen diese Nummer der ZNF als Sonderheft dem Ersten internationalen Kongress für Namenkunde. Sie tun es zunächst mit Rücksicht darauf, dass der Kongress ein Ziel verfolgt, das die ZONF vom Tage ihrer Gründung an angestrebt hat und das die ZNF, ihre Nachfolgerin, weiterhin im Auge zu behalten entschlossen ist, das Ziel nämlich, die Namenforscher aller Länder zu gemeinsamer Arbeit zu vereinen. Ein solches Zusammenwirken ist ja aus verschiedenen Gründen notwendig. Das lehrt schon ein Blick auf die Entstehung der Namen, ihre Geschichte und ihre jetzige Verteilung: das Antlitz der bewohnten Erde hat sich durch Wanderungen und friedliche oder kriegerische Eroberungen der Völker im Laufe prähistorischer und geschichtlicher Zeiten mannigfach verändert. Namen, die im Zuge dieser Ereignisse geprägt worden sind, leben als Nachklang naher oder ferner Vergangenheit fort inmitten einer politisch und völkisch umgestalteten Welt. So kommen für die Namen vielfach andere Räume in Frage, als sie durch die jetzigen Staaten- oder Völkergrenzen umschrieben sind. Ihre Erforschung darf daher nicht lokal begrenzt sein, sie erfordert einen Blick in die Weite, mag sie nun auf das Sprachlich-Formale sich beschränken oder nach geschichtlicher Auswertung trachten.

„Aber auch eine zweite Aufgabe ruft die Namenforscher aller Länder auf den Plan: der Ausbau der vergleichenden Orts- und Personennamenkunde, einer Wissenschaft die erst noch in den Anfängen steckt. Ganz allgemein ausgedrückt ist ihr Ziel, die Gemeinsamkeiten und die Verschiedenheiten in der Namengebung der einzelnen Völker herauszustellen. Diese sind zum Teil grammatischer Natur und betreffen formale Bildungsgesetze. Die wichtigsten Probleme aber, die die vergleichende Forschung zu lösen hat, sind anderer Art, sie gehören zumeist dem psychologischen Gebiet an.

... „Der Schritt muss getan werden von der deskriptiven, der bloss beschreibenden Namenkunde, zur Dynamik, zur Wissenschaft von den bei der Namensschöpfung tätigen Kräften. Wie aber könnte diese Arbeit, wenigstens in absehbarer Zeit, ohne internationales Zusammenwirken geleistet werden? Nur Fühlungnahme mit den Gelehrten anderer Länder, Gedankenaustausch, vereinbarte Problemstellungen können sie zugleich erleichtern und vorwärts treiben“ (*Zs. Nf.* XIV (1938), 3-4).

Het zijn ook dagen geworden van intense wetenschappelijke bedrijvigheid in een atmosfeer van ruime internationale verstandhouding, tijdens dewelke de Franse gastheren geen moeite hebben ontzien om aan hun genodigden het verblijf in de Franse hoofdstad zo aangenaam mogelijk te maken en de internationale samenwerking, spijs de toen reeds dreigende onweerswolken, op stevige grondslagen te vestigen.

Het lijdt dan ook geen twijfel dat de uitslagen de stoutste verwachtingen der inrichters hebben overtroffen. Negentien landen hadden zich op het Congres laten vertegenwoordigen en in de 18 afdelingsvergaderingen werden niet minder dan 60 lezingen gehouden.

Verschillende leden van onze Commissie, die overigens officieel was toegetreden, woonden het Congres bij en traden als sprekers op in de verschillende afdelingen (1). Een uitvoerig verslag, naar hetwelk wij onze lezers hier graag verwijzen, werd uitgebracht door onzen collega der Waalse afdeling, A. VINCENT, in *Rev. Phil.* XVII (1938), 1138-39 (2).

(1) O. JODOGNE : „L'état présent des études anthroponymiques romanes en Belgique”.

J. VANNÉRUS : „Les appellations régionales *pige* et *pire* („chemin empierré”) en Belgique et en France”.

A. VINCENT : „Les diminutifs des noms d'île”.

H. J. VAN DE WIJER : „Les études toponymiques en Flandre”.

(2) Over de veelzijdigheid van het verrichte werk moge men oordelen uit volgende passus van dit verslag :

„Il n'a pas été tenu moins de 18 séances de sections, avec une soixantaine de communications... Ces communications, où la toponymie avait naturellement la large part, portaient sur les domaines linguistiques pré-indoeuropéen, roman (français, espagnol, italien, roumain), germanique (allemand, flamand, anglais, langues scandinaves), slave, grec, basque et berbère. Les noms des cours d'eau firent l'objet de plusieurs études. Certains rapporteurs abordèrent l'examen des méthodes, et des questions générales (substrats; frontières linguistiques; formations diminutives; noms officiels). Les anthroponymistes examinèrent notamment les rapports entre les noms de lieux et les noms de personnes

Ons bekruipt echter op dit oogenblik een bittere weemoed bij het herlezen der laatste zinsneden : „Cette réunion internationale laissera les meilleurs souvenirs à tous ceux qui se rencontrèrent à Paris. Elle ne restera du reste pas sans lendemain : le prochain Congrès aura lieu à Berlin en 1941”...

Es wär' zu schön gewesen !

* * *

Zoals vroeger besluiten wij ook dit overzicht met een lijst van de belangrijkste werken en bijdragen op het gebied der Duitse plaatsnaamkunde (1).

Uit de zeer overvloedige productie werd een keuze gedaan : voor verdere bibliographische aanduidingen verwijzen wij naar de *Jahresberichte des literarischen Zentralblattes*, waarin W. FRELS de „Germanische Sprachen und Literaturen (ohne Englisch)” behandelt. Zie daarin vooral de rubriek „Namenforschung im besonderen”, voor 1937 : *Jahresberichte XIV* (1937), Sp. 376-80 ; voor 1938, *ibid. XV* (1938), Sp. 391-96. Degelijk zijn ook de berichten van H. FR. ROSENFELD, F. MAURER en K. SCHULTE-KEMMINGHAUSEN in de *Jahresbericht(e) über die Erscheinungen auf dem Gebiete der germanischen Philologie*. Band XIV (*Berlin*, 1938) bevat de bibliographie voor 1934.

Vroeger reeds hebben wij gewezen op de „Rheinische Bibliographie” van H. CORSTEN, welke opgenomen wordt in het *Jahrbuch der Arbeitsgemeinschaft der rhein. Ge-*

et les noms d'habitants ; le blason populaire ; les hypocoristiques et les diminutifs ; les noms d'animaux dans les noms de personnes. Il y eut aussi des communications à caractère régional ou plus spécial encore” (blz. 1139).

(1) Dit gedeelte, waaraan dit jaar een vrij ruime uitbreiding werd gegeven, waarover de lezer zich stellig niet zal beklagen, is uitsluitend van de hand van Dr H. DRAYE.

schichtsvereine (Jahrg. IV, Düsseldorf, 1938) en op de literatuuropgaven van H. BESCHORNER in *Nachrbl. Flnkunde* en in de *Sächsische Flurnamensammler* (*Beibl. z. d. Mdt. Blätter f. Volksk.*) (1).

Wij vermelden hier op beknopte wijze de voornaamste bijdragen :

BRUCKNER, W. — Ueber Entstehung und Geschichte unserer Ortsnamen. *Basel* (1937).

CHRISTMANN, E. — Beiträge zur Flurnamenforschung im Gau Saarpfalz. *München*, 1938.

GAMILLSCHEG, E. — *Alh* „Opferstelle, Hain” in nordfranzösischen Ortsnamen. *Zs. Nf.* XIV (1938), 5-17.

GAMS, H. — Tiroler Orts- und Flurnamen aus Pflanzennamen. *Tiroler Heimatblatt* XVI (1938), 91-94 (2).

(1) Ook enkele werken over Engelse toponymie worden hier vermeld :

FEELITZEN, O. VON — The pre-conquest personal names of Domesday Book (Nomina Germanica. Arkiv för Germansk Namnforskning utgivet of J. SAHLGREN, 3). *Uppsala*, 1937.

Rec. S(CHRÖDER), E. *Anzeiger f. dt. Altert. u. Lit.* LVII (1938), 54-55.

GOVER, J. E. B., ALLEN MAWER & STENTON, F. M. — The place-names of Hertfordshire (English Place-Name Society, vol. XV). *Cambridge*, 1938.

KÖKERITZ, H. — Notes on the pre-conquest personal names of Domesday book. *Namn och Bygd* XXVI (1938), 25-41.

SMITH, A. H. — The place-names of the East Riding of Yorkshire and York. *London*, 1937.

TENGVIK, G. — Old English bynames. *Uppsala*, 1938.

ZANDVOORT, R. W. — De studie der Engelse plaatsnamen. *Amsterdam*, 1937.

Rec. A. J. S. *Neerl.* XLII (1938), 13.

Wijst op de rechtstreekse samenhang van het Angelsaksische element in de Engelse plaatsnamen met de studie der Nederlandse plaatsnamen.

(2) In verband met de studie der boom- en plantnamen, welke een grote rol spelen in de toponymie, verwijzen wij naar het thans verschijnende „Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen” uitg. door H. MARZELL en W. WISSMANN (*Leipzig*, 1937, 1^e afl.) en naar de bijdrage van R. LOEWE, Etymologische und wortgeschichtliche Bemerkungen zu deutschen Pflanzennamen. *Beitr. z. Gesch. d. dt. Sprache u. Lit.* LIX (1935), 244-260 ; LX (1936), 160-76 ; 399-414 ; LXI (1937), 208-41 (wordt vervolgd).

- HAMPER, K. — Von „Kiemen“ und anderen Flurnamen in Mettendorf (Rgb. Trier). *Rhein. Viert.* VIII (1938), 332-35.
- HEUER, H. — Alter und Namen Barmstedts. Zur Frage der Ortsnamen auf -stedt. *Die Heimat* (Kiel) XLVII (1937), 307-12.
- HOLZ, W. — Die Christianisierung des Mittelrheingebietes und die Ortsnamen auf -statt. *Nassauische Heimatbl.* 1937, 33-35 (1).
- HUBSCHMIED, J. U. — Ueber Ortsnamen des Amtes Burgdorf. *Heimatbuch Burgdorf* II (1938), 711-50.
 Rec. S(CHRÖDER), E. *Anzeiger f. dt. Altert. u. Lit.* LVII (1938), 135-36.
 — Sprachliche Zeugen für das späte Aussterben des Gallischen. *Vox romanica* III (1938), 47-155.
- KASPERS, W. — Schematismus in den fränkischen Siedlungsanlagen und deren Namen? *Zs. Nf.* XIV (1938), 129-41.
 — Der Name Kettwig, Katwijk; Kat(t)-, Katz- in Ortsnamen; der Tiername „Katze“. *Zs. Nf.* XIII (1937/38), 213-25.
 Rec. SCHÖNFELD, M. N. G. N. XI (1938), 8.
 — Der Name „Eifel“ (mit einer Erwiderung von J. MÜLLER). *Rhein. Viert.* VIII (1938), 153-64.
- KEINATH, W. — Ueber die Beziehungen der Flurnamen zur Vor- u. Frühgeschichte. *Beitr. z. Gesch., Lit. u. Sprachdenk. Württ.* 1938, 282-323.
- KRETSCHMANN, H. — Alter und Herkunft der -heim-

(1) Over de studie van de kerstening en de kerkelijke indelingen in verband met de toponymie moge men nog naslaan : R. BECK, Kirchennamen als Siedlungszeugnisse in Sachsen. *Mitteldt. Bl. f. Volksk.* XIII (1938), 104-07 en H. GLÄTTLI, Probleme der kirchlichen Toponomastik der Westschweiz und Ostfrankreichs. *Zürich*, 1937.

- Namen Südniedersachsens. *Korr.-Bl. d. Ver. f. nd. Sprachforschung* LI (1938), 21-23.
- LEFFTZ, J. — Die moderne Flurnamenkunde und ihre Bedeutung für die Elsassforschung. *Jahrb. d. Elsasslothr. wiss. Gesch.* X (1937), 231-35.
- LUDAT, H. — Beiträge zur brandenburgischen Namenkunde. *Forsch. z. brand.-preuss. Gesch.* XLII (1936), 327-50.
- MENTZ, F. — Zu thüringischen Ortsnamen. *Zs. Nf.* XIV (1938), 248-62.
1. Die „Wenigen“-Namen. 2. Der Name Jena.
- MOOR, E. — Die genitivischen Ortsnamen des heanzischen Sprachgebietes und ihre Bedeutung für die Siedlungsgeschichte Westungarns. *Südostdeutsche Forschungen* I (1936), 160-73.
Rec. SCHWARZ, E. *Zs. Nf.* XIV (1938), 302.
- NIEKERKEN, W. — Das Feld und seine Bestellung im Niederdeutschen (Sprache und Volkstum. Arbeiten zur niederdeutschen Sprachgeschichte und Volkskunde, H. 3). *Hamburg*, 1935.
Rec. WESCHE, H. *Anzeiger f. dt. Altert. u. Lit.* LVII (1938), 120-24.
MARTIN, B. *Zs. f. Mundartforschung* XIV (1938), 119-20.
- POKORNY, J. — Die illyrische Herkunft der westdeutschen apa-Namen. *Mélanges Pedersen. Aarhus*, 1937 (blz. 541-49).
- PRINZ, L. — Baum und Strauch in Orts- und Flurnamen des Saarlandes. *Saarpfälz. Abh. z. Landes- u. Volksforsch.* II (1938), 65-76.
- PROBST, H. — Gold, Gol, Goleten. Studien z. schweiz. Ortsnamen. *Freiburg*, 1936.
- PUCHNER, O. — Die Ortsnamen im Bezirksamt Dinkels-

bühl als Zeugen germanisch-deutscher Besiedlung. *Zs. Nf. XIII* (1937/38), 225-40; *XIV* (1938), 151-70.

SCHRÖDER, E. — Deutsche Namenkunde. Gesammelte Aufsätze zur Kunde deutscher Personen- und Ortsnamen (Festgabe seiner Freunde und Schüler zum 80. Geburtstag). *Göttingen*, 1938.

Rec. SCHNETZ, J. *Zs. Nf. XIV* (1938), 194-96.

Deze feestbundel bevat 43 opstellen van den groten Germanist, voorheen professor te Göttingen, welke reeds vroeger in verschillende tijdschriften gepubliceerd werden en waarin, in het algemeen beschouwd, de oudste Germaanse persoonsnamen en de problemen uit het plaats- en veldnamen-onderzoek in Midden-Duitsland behandeld worden. Deze opstellen munten uit door overzichtelijkheid en vooral door kritische voorzichtigheid wat de etymologische verklaring van de behandelde namen betreft; als dusdanig zal dit werk een waardevol hulpmiddel zijn bij de studie van de oude Nederlandse persoons- en plaatsnamen, al worden deze laatste slechts zeer terloops aangeraakt (zie o. m. „Verdeutschung und Verwälschung”, blz. 325-28).

Wij beperken ons hier bij een opsomming van enkele problemen welke ook in verband met het onderzoek van de Vlaamse toponymie dienen gesteld te worden en verwijzen verder naar onze samenvatting van dit werk in de lopende jaargang van de *Mededelingen Vl. Top. Vereniging*.

S. wijst er op dat aan de etymologische studie, een geschiedenis van de persoons- en plaatsnamen (ontstaan, verspreiding en ontwikkeling) dient vooraf te gaan (blz. 4 e. v.; 126 e. v.), dat bij oude vormen steeds rekening moet gehouden worden met kunstmatige latinisering in de kanselarijen (blz. 25 e. v.; 177 e. v.), dat plaatsnamen vaak gewijzigd worden onder invloed van andere formaties uit de omgeving zodat een bepaald type een onnatuurlijk grote uitbreiding kan krijgen (blz. 177-86).

Zeer bijzonder aan te bevelen is de studie van het opstel: „Die Ortsnamen Hessens und seine Besiedlung” (blz. 134-54), waarin een zeer overzichtelijke „Schiebung” van het toponymisch materiaal (uit Hessen!) wordt opgebouwd en waarin S. o. m. vaststelt dat de oudste toponymische lagen gevormd worden door plaatsnamen welke (ook door middel van kollektief-

suffixen) van natuurnamen afgeleid zijn. Een grote rol spelen de riviernamen in het ontstaan van de plaatsnamen van een gebied (zie blz. 301-07), te meer daar dezelfde waterloop vaak met verschillende namen aangeduid wordt (blz. 122 e. v.).

Ook willen wij wijzen op de talrijke preciseringen van S. in verband met het (o. m. door KURTH en DES MAREZ gestelde) probleem der verhoudingen tussen Germaanse stammen en toponymische suffixen en met de kwestie van de taalkundige assimilatie in de plaatsnamen (welke in de jongste tijd een grote betekenis heeft gekregen door de studiën van A. BACH, F. STEINBACH, E. CHRISTMANN, F. PETRI, enz.).

Hier volgt de titelopgave van de in dit werk opgenomen bijdragen van SCHRÖDER; voor verdere bibliografische aanduidingen verwijzen wij naar de „Bibliographie E. SCHRÖDER zum 75. Geburtstag am 18. Mai 1933 dargebracht von Freunden und Schülern” (Berlin, z. j.):

Die deutschen Personennamen, 1-11. — Ueber deutsche und griechische Personennamen, 12-13. — Belisars Ross, 14-19. — 'Walburg, die Sibylle', 20-24. — Ueber die alte Latinisierung deutscher Eigennamen und ihre Rückwirkung, 25-34. — Die deutschen Personennamen in Ekkehard's Waltharius, 35-47. — Wieland der Schmied. Ein Exkurs über Personennamen aus der Heldensage, 48-53. — Uote, 54-56. — Burgonden, 57-63. — Der Name Rumolt, 64. — Roland, 65. — Hadlaub und Manesse, 66-72. — Ein burgundischer Frauennamen in Basel?, 73. — Von der Verbreitung des Namens Heinrich und vom Schicksal der Fürstennamen überhaupt, 74-77. — Rousseau als unser Taufpate, 78-88. — Frauennamen als Familiennamen, 89-92. — Die Familiennamen in unsern Hafenstädten, 93-113. — Ueber Ortsnamenforschung, 114-27. — Sibirische Lese Früchte, 128-33. — Die Ortsnamen Hessens und seine Besiedlung, 134-54. — Die deutschen Burgennamen, 155-64. — Pymont und die französischen Burgennamen auf deutschem Boden, 165-68. — Burg und 'Tal', 169-76. — Angleichung deutscher Ortsnamen an Namen aus ihrer Nachbarschaft, 177-86. — Das Part. Präs. in Ortsnamen. Schauenburg und Verwandtes. Schulenburg und verwandte Namen, 187-93. — Harug, Harah in Ortsnamen, 194-200. — Der Name der Externsteine, 201-04. — Der Name Werla, 205-09. — Gelnhausen und die Frauen in hessischen Ortsnamen, 210-15. — Wang I. Das Appellativum, 216-25. — Zur Geschichte der Ortsnamen auf -rode. Mit einem Anhang über die Namen

auf -hagen, 226-34. — Ziegenhagen, 235-38. — Etwas vom Spott in Ortsnamen, 239-40. — Krähwinkel und Konsorten, 241-51. — Frankfurt und Salzwedel. Etwas von deutschen Furtnamen, 252-67. — Brücke, 268-70. — Vacha und Fischbach. Lachszug und Siedelung an deutschen Flüssen, 271-85. — Geisslede(n), 286-97. — Der Name Wanfried, 298-300. — Flussnamen, 301-07. — 'Haupt' als Quelle, 308-15. — Noch einmal 'Haupt' als Quelle, 316-23. — Plaudereien über französische Ortsnamen I. Quesnoy und Verwandtes. II. Verdeutschung und Verwälschung. III. Lambersart, 324-329. — Register, 331-42. — H. DRAYE.

— Aus Ortsnamen spricht die Geschichte. *Niedersachsen XXXXII* (1937), 510-14.

SCHWARZ, E. — Die Orts- und Flurnamenforschung in den Sudetenländern. *Zs. f. sla. Phil.* XIV (1937), 355-69 (1).

SIMON, K. — Frühgeschichtliche Siedlungsstudien. *Zs. f. dt. Alt. u. Lit.* LXXIV (1937), 165-210; 229-68.

Rec. SCHÖNFELD, M. N. G. N. XI (1938), 4.

SZADROWSKY, M. — Lateinisch -aria in der alemannischen Schweiz. *Zs. Nf.* XIV (1938), 31-55.

WEINBERG, E. — Die österreichischen Ortsnamen und ihre Bedeutung. *Wien*, 1936 (2).

(1) Van het „Sudetendeutsches Ortsnamenbuch“, uitg. door E. GIERACH en E. SCHWARZ, verscheen de 5^e aflevering: MULLER, E. — Der Bezirk Hohenelbe. *Reichenberg*, 1938.

(2) Voorts vermelden wij nog volgend monographisch werk :
ALTENKIRCH, J. — Die Namen der Gemarkungen Bingen und Rüdesheim (Diss. Giessen) (Hessisches Flnbuch, H. 9). *Giessen*, 1936.

BLUMRICH, H. — Die Flurnamen von Stadt und Gemeinde Friedland. *Friedland i. B.*, 1936.

BUCHER, J. — Die Flurnamen des Dorfs Wörrstadt in Rheinhessen (Diss. Giessen) (Hessisches Flnbuch, H. 11). *Giessen*, 1936.

FRINGS, G. — Die Hausnamen des Dorfes Reckingen (Mersch), geordnet nach ihrer vermutlichen Ableitung. *Vierteljahrsbl. f. luxemb. Sprachwissenschaft, Volks- u. Ortsnamenkunde* IV (1938), 68-69.

HÄNSEL, M. — Die rügenschischen Fischerflurnamen. Bd. I. *Stettin*, 1938.

- MADER, I. — Die Ortsnamen der Gemeinde Pfeffersberg bei Brixen a. E. *Innsbruck*, 1937.
- MÜLLER, J. — Die Flur- und Gewannen-Namen der Stadt Zweibrücken. *Zweibrücken*, 1938.
- RAUPP, T. — Die Flurnamen von Wiesloch (ohne Altwiesloch) (Badische Flurnamen, II, 2). *Heidelberg*, 1938.
- REPP, F. — Die Orts- und Flurnamenforschung in der Zips. *Zs. Nf. XIII* (1937-38), 260-79.
- SCHIFFMANN, K. — Historisches Ortsnamen-Lexikon des Landes Oberösterreich (Bd. I, A-J). *Linz*, 1935.
Rec. SCHNETZ, J. *Zs. Nf. XIV* (1938), 196-97.
- SCHNEIDER, H. — Die Ortschaften der Provinz Westfalen bis zum Jahre 1300 nach urkundlichen Zeugnissen und geschichtlichen Nachrichten. *Münster*, 1936.
Rec. SCHIEFFER, TH. *Dt. Archiv. f. Gesch. des Mittelalt.* I (1937), 520-21.
- SCHULZ, F. E. — Die Orts- und Flurnamen des Kreises Köslin und ihre Auswertung als Bausteine für die Kultur- und Siedlungsgeschichte des Kreises. *Köslin*, o. J.
Rec. HOLSTEN, R. *Zs. Nf. XIII* (1937/38), 280.
- SPATH, G. — Flur- und Ortsnamen im Schweinfurter Umland. *Grosslangheim*, 1938.
- STURMFELS, W. — Die Ortsnamen Hessens. Etymologisches Wörterbuch der Orts-, Berg- und Flussnamen des Volksstaates Hessen. *Giessen*, 1936.
Rec. STROH, F. *Hess. Bl. Volksk.* XXXVI (1937), 189.
- VISCHER, H. — Die Flurnamen von Neckarelz (Badische Flurnamen, II, 3). *Heidelberg*, 1938.
- WALD, M. — Erklärung der Orts- und Flurnamen auf dem Niederen Fläming. *Dahme (Mark)*, 1937².
- WERNER, B. — Die alten Namen der Gemarkung Butzbach (Diss. Giessen) (Hessisches Flurbuch, H. 10). *Giessen*, 1936.
- WIEDMANN, A. — Die Flurnamen von Bruchsal (Badische Flurnamen, II, 1). *Heidelberg*, 1937.
-

ADDENDA.

De studie van de persoons- en familienamen, in Vlaanderen vooraansnog een haast braakliggend arbeidsveld, werd in de jongste tijd in Duitsland op zeer intensieve wijze voortgezet, zoals blijkt uit de hier verzamelde lijst van boekwerken en tijdschriften-artikels (1) :

BRECHENMACHER, J. K. — Deutsche Sippennamen. Ableitendes Wörterbuch der deutschen Familiennamen. *Görlitz*, 1936.

Rec. STROH, F. *Hess. Bl. Volksk.* XXXVI (1937), 191.

— Der heilkundliche Beruf im Spiegel deutscher Sippennamen. *Görlitz*, 1937.

— Raufbold und Eisenfresser in deutschen Sippennamen. *Görlitz*, 1937.

— Der Schlemmer. Ein Ess- und Trinkspiegel der deutschen Sippennamen. *Görlitz*, 1937.

— Springinsfeld (und) Schnapphahn in deutschen Sippennamen. *Görlitz*, 1937.

— Hund- und -hund in deutschen Familiennamen. *Archiv f. Sippenforschung* XIV (1937); 97-102.

— Das Salz in deutschen Familiennamen. *Archiv f. Sippenforschung* XIII (1936), 321-24 ; 354-57.

— Deutsches Bauerntum im Spiegel deutscher Familiennamen. *Württ. Schulwarte* XIV (1938), 379-92.

CHRISTMANN, E. — Deutsche Familiennamen. *Zs. Nf.* XIII (1937), 202-09 ; 282-93.

FAY, W. — Grüninger Namengebung (Diss. Giessen) (Giessener Beiträge z. dt. Philologie, 59). *Giessen*, 1938.

FREY, J. — Heiligenverehrung und Familiennamen in Rheinhessen (Diss. Giessen) (Giessener Beiträge z. dt. Philologie, 61). *Giessen*, 1938.

Rec. S(CHRÖDER), E. *Anz. f. dt. Altert. u. Lit.* LVII (1938), 193.

FELTEN, W. — Die Personennamen der Stadt und des Landes Boizenburg vom 13. bis 17. Jahrhundert. *Meckl. Jahrbuch* C (1936), 1-178.

GOEBEL, O. — Niederdeutsche Familiennamen der Gegenwart. *Wolfshagen-Scharbeutz*, 1936.

Rec. BAHLOW, H. *Zs. f. Mundartforschung* XIV (1938), 126-28.

(1) Zie ook DAUZAT, A. — Les études d'anthroponymie en France. *Zs. Nf.* XIV (1938), 113-28.

— Der Familienname Jan und seine Abarten. *Quickborn*, 1937, 9-10.

— Plattdeutsche Familiennamen aus dem Müllergewerbe. *Niederdeutsche Welt* XIII (1938), 34-35.

— Heilkräuter in plattdeutschen Familiennamen. *Quickborn*, 1937, 59-60.

— Der Familienname Fehrs. *Quickborn*, 1938, 78.

GOTTSCHALD, M. — Die deutschen Männernamen des 12.-14. Jahrhunderts. *Zs. Nf. XIV* (1938), 179-94; 282-301.

HENEL, H. — Der Sinn der Personennamen. *Dt. Vierteljahrschrift f. Lit. wiss. u. Geistesgeschichte* XVI (1938), 401-34.

LÄMMLER, A. — Das Wichtigste über unsere Namen. *Württemberg IX* (1937), 218-28.

MARTENSEN. — Die schleswigschen Familiennamen auf „sen“. *Jb. des Heimatbundes Nordfriesland XXIV* (1937), 138-49.

NIED, E. — Südwestdeutsche Familiennamen urkundlich gesammelt, kulturgeschichtlich beleuchtet und sprachlich gedeutet mit Tausenden von sippengeschichtlichen Nachweisungen. *Freiburg i. B.*, 1938.

SCHNEIDER, W. — Alamannische Sippennamen als heutige Geschlechtsnamen. *Zs. f. württemberg. Landesgeschichte* II (1938), 1-14.

SCHRÖDER, E. — Die Pflanzen- und Tierwelt in den deutschen Frauennamen. *Zs. Nf. XIV* (1938), 102-12.

— Die Pflanzen- und Tierwelt in den deutschen Männernamen. *Zs. Nf. XIV* (1938), 274-82.

SCHRÖTER, E. — Die Sprache der deutschen Namen des bischöflichen Traditionsbuches von Passau. *Beitr. z. Gesch. der dt. Sprache und Lit.* LXII (1938), 161-285.

SCHNETZ, J. — Ueber einen bisher unbeachteten Lautersatz in westfränkischen Personennamen (mit einem Anhang: die Germanenamen). *Zs. Nf. XIV* (1938), 264-73.

THOMAS, R. — Familiennamen und Familiengeschichte. *Kallmünz*, 1938.

THOMSEN, H. — Kleines Dithmarscher Namenbuch. Tl. I: Die Herkunft und Bedeutung der in Dithmarschen vorkommenden Vornamen. *Heide*, 1937.

TRATHNIGG, G. — Germanische Namen in Oesterreich. *Germanien*, 1938, 116-20.

TRUPP, H. — Die Personennamen des Gladbacher Urkundenbuches bis 1600 (Diss. Bonn). *Essen*, 1936.

WINKLER, J. — Wie heißen sie? Das Buch von den deutschen Familiennamen. *Otten*, 1936.

LIJST VAN BRONNEN EN VERKORTINGEN.

Men gelieve bij de vroegere lijsten nog te voegen :

Vla. Schoolgids. — Maandblad voor opvoeding en onderwijs. Antwerpen, I (1936/37).

O. K. Dend. Ged. — Oudheidkundige kring van het Land van Dendermonde. Gedenkschriften. Dendermonde, I, afl. I (1938).

Ned. Hist. — Nederlandsche Historiebladen. Antwerpen, I (1938).

Nota. — Ook bij het opmaken van de *Bibliographie* 1938 mocht ik rekenen op de onvermoeide hulp van Mej. L. SCHROËTER, aan wie ik hiervoor mijn hartelijke dank betuig.

Daarenboven bezorgde Dr H. DRAYE (Asp. N. F. Wet. O.), naast het overzicht van de studie van plaats- en persoonsnamen in Duitsland (blz. 431-40) ook de bibliographie en uitvoerige bespreking van de bijdragen, betreffende het spannend debat PETRI-GAMILLSCHEG over het ontstaan van de Germaans-Romaanse taalgrens. De lezers zullen met mij Dr H. DRAYE dank weten om de grote zorg welke hieraan werd besteed.

V. D. W.

AFD. I. — ALGEMENE VRAAGSTUKKEN.

1. CARNOY, A. — In memoriam Prof. Dr J. MANSION (met bibliographie). *Com. Top.* XII (1938), 17-31 (1).
2. — Contaminaties tusschen Germaansch, Keltisch en Romaansch... Zie *Bibl.* 1936, nr 1.
Rec. SCHÖNFELD, M. N. G. N. XI (1938), 14.
3. DRAYE, H. — Siedlungsgeschichtliche Arbeiten aus den südlichen Niederlanden. *Rhein. Viert.* VIII (1938), 165-78.
Bibliografische opgave van de in 1935-36 verschenen werken en bijdragen welke van belang zijn voor de studie van de Franckische kolonisatie in onze gebieden.
4. GAMILLSCHEG, E. — Germanische Siedlung in Belgien und Nordfrankreich. I. Die fränkische Einwanderung und junggermanische Zuwanderung (Preuss. Ak. Wiss. Phil.-Hist. Kl. 1937, 12). *Berlin*, 1938.
Rec. BÜTTNER, H. *Zs. z. d. Gesch. d. Oberrh.* N. F. LII (1939), 551-58.
HAUST, J. *Com. Top.* XII (1938), 406-09.
WITTE, H. *Pet. Mitt.* LXXXIV (1938), 346-47.
Zie ook *Bibl.* 1937, nrs 12 en 13.

In het eerste deel bespreekt S. de methode welke ten grondslag dient te liggen aan het toponymisch onderzoek in het algemeen en, met het oog op PETRI's Germanisches Volkserbe (zie *Bibl.* 1937, nr 9), aan de studie van de Germaanse plaatsnamen in Wallonië en Noord-Frankrijk in het bijzonder. Voor deze laatste stelt hij de volgende voorwaarden : 1. preciese kennis van de fonetische ontwikkeling van het Romaans ; 2. een critisch oordeel ten overstaan van de oudste vormen ; 3. een duidelijk onderscheid tussen pln. welke in de landnametijd te situeren zijn en deze welke aan de jongere kolonisatie van Saksen, Friezen, Duitsers, Vlamingen, enz. moeten worden toegeschreven.

(1) Wij vestigen reeds nu de aandacht op het nieuwe werk van A. CARNOY, *Dictionnaire étymologique des noms des communes de Belgique, y compris l'étymologie des principaux noms de ha-meaux et de rivières (A-K)*. *Lowain*, 1939.

Germ. appellatieven welke als dusdanig in het Gallo-Romaans zijn overgegaan (dus niet enkel in pln. voortleven; zie lijst blz. 48-49), kunnen niet als bewijskrachtig voor Germaanse kolonisatie beschouwd worden en mogen dus niet gelijkgesteld worden met deze appellatieven welke uitsluitend als grondwoord in de pln. voorkomen (zie lijst blz. 44-48).

Op Ripuarische kolonisatie wijzen vooral *bak* (Rip. vorm naast *baki*) = Rom. *bacu*, *bai* en *-awja* (Au) = Rom. *-awja*, *-êfe* (*effe*); Salisch is *baki* (Rom. *bais*); de andere vormen van Germ. *baki* in de Romaanse pln. zijn alle jonger en hebben met de eigenlijke Germ. landname niets gemeens: *bizi* (> *bise*) = Saksisch-Fries; *biki* (< *beki* < *baki*) = N. O. Nederduits; *beike/bieke* = Vlaams; *beke* = ook „nachfränkisch” (blz. 57).

De oudste Germaanse kolonisatienamen zijn deze welke samengesteld zijn uit Germ. psn. + Gal.-Lat. suffix *-iacum* (*Hrôdbertiacum* > *Robechies*), zie lijst blz. 19-21; deze Lat.-Germ. pln. wijzen echter niet op een „volkse” nederzetting doch op een „Herrensiedlung”, daar de Germ. psn. eenvoudig in de plaats van de Lat. getreden is, nadat de Frankische veroveraar den vroegeren Rom. grondbezitter had verdrongen.

De voornaamste types der Oudgerm. toponymie zijn *-ingen* en *-heim*. Het uit deze suffixen samengestelde *-ingheim*, *inghêm*-suffix, dat op zeer verschillende wijzen kan ontstaan (zie blz. 22-23, lijsten 23-28); is van jongere datum en duidt, te zamen met de *-hêm*-namen, de uitbreiding van de eerste na-Frankische, d. i. Saksische en Friese, kolonisatie aan welke ten Z. van de taalgrens van het W. naar het O. doordrong en in het bijzonder het kustgebied van West-Vlaanderen tot aan Calais bezette (blz. 29).

Ten overstaan van de stelling van TH. FRINGS (*Anz. f. dt. Alt. LV, 6-29*) dat het *-ingen*-suffix in drie verschillende vormen door de Franken gebruikt werd nl. *ingas*, *ingun*, en *-ing*, merkt S. op: 1. dat *-ingun* „niet ernstlich in Betracht kommt”; 2. dat *-ing* (> Rom. *-enc*) gediend heeft tot vorming van psn. (welke door Romanen overgenomen werden) die pln. kunnen worden (zie bewijsvoering blz. 30-32) nadat het Frankisch in Gallië volledig verdwenen was en dat *enc*-namen dus ook niet bewijskrachtig zijn voor echte Frank. kolonisatie; 3. dat in het W. *ingas*, *ingues* aan de Saksisch-Friese „-inghêm-Leute” der 7^e eeuw moet worden toegeschreven, terwijl in het Ripuarische kolonisatie-gebied in het O. en het N. O. de jongere pln.

met *-inga* (sing.) moeten gescheiden worden van deze met *-ingas* (plur.) welke laatste mogelijkerwijze tot de periode der landname kunnen opklimmen, om „Herrensiedlungen” aan te duiden.

De Saliërs hebben dus in de landnametijd geen enkele vorm van het *-ingen*-suffix gekend, daarentegen is bij hen het type *Hódo + haim* (met psn. in nom.) gebruikelijk (cfr. Prologus der Lex Salica). De echte Frankische *-haim*-namen, welke insgelijks slechts een „Herrensiedlung” (en geen volksnederzetting) aanduiden, zijn bijna uitsluitend beperkt tot het randgebied van het oud-Frankisch kolonisatiegebied (lijst blz. 40-42). *Haim*-namen met psn. in gen. zijn niet oud-Frankisch. *Haim*-namen met een appellativum als eerste bestanddeel (b.v. *Bouchain* (Namen) 1265 *Bouchin* < *bókhém* < *bókhaim*) welke door G. beschouwd worden als „anonyme Siedlungsnamen, die volksmässige germanische Ansiedlung erschliessen lassen”, zijn echter van jongere oorsprong blijkens de vorm van het grondwoord *hém* of *heim* tegenover Frank. *haim*).

De *Avricourt*-namen (blz. 50 e. v.) (= *Eberhardi + curte* = Germ. psn. + Gallo-Rom. grondwoord, samengesteld in Germ. volgorde) treft men aan in de gebieden waar Germanen in de 7/8e eeuw geromaniseerd werden en deze pln. leggen getuigenis af van het tweetalig karakter der Oud-Frank. bevolking in Noord-Frankrijk, zonder dat uit elke pln. van het type *Avricourt/Thionville* in het bijzonder zou kunnen worden afgeleid dat Germanen zich op dit punt hebben nedergezet: de Rom. bevolking heeft inderdaad in de M. E. grotendeels Germ. namen overgenomen. Toch houdt S. het als mogelijk dat *curtis/villa*-namen oudere Germ. suffixen hebben verdrongen (zooals *-ingas* en *-haim*) en dus de Rom. vorm van een oorspr. Germ.-Rom. doublet („Doppelname”): *Bódohaim/Bodónis-curte* voorstellen. Dergelijke dubbel-vormen meent GAM. eerder door de woordgeschiedenis dan door de kolonisationsgeschiedenis (aldus PETRI) te kunnen verklaren: *Bódohaim* wordt geromaniseerd tot *Bodónishámmum*; *hámum* krijgt de beteekenis van „dorp” en wordt aldus synoniem van *curtis* of *villa* (blz. 52). Volgende „Schichtung” blijkt te kunnen worden voorgesteld: *Bodiacum* = *Bódohaim* = *Bodónis-hámmum* = *Bodónis-curte* (ville).

Wanneer eenzelfde pln. meermaals voorkomt, dient steeds de vraag gesteld of misschien niet uit één plaats, lang na de kolonisatie, een deel der inwoners is uitgeweken en de nieuwe nederzetting met de oude naam heeft aangeduid (voorb. §§ 52-53).

Men dient dus steeds rekening te houden met een „mittelalterliche Siedlungsbewegung”, welke niets meer gemeens heeft met de Germ. landname; vgl. de boven behandelde *-inghêm*, *-bizi*-namen.

Anderzijds is het toch mogelijk dat jongere taalkundige wijzigingen zijn doorgedrongen in de pln. van de Germanen welke op Rom. bodem gevestigd waren. S. onderzoekt in het bijzonder of de *-beke*-namen welke men aantreft van het Pas-de-Calais tot in Wa. Brabant, op rekening moeten gesteld van een jongere kolonisatie, ofwel of zij moeten verklaard worden uit de ontwikkeling op Rom. bodem van *-baki*. Daar het verspreidingsgebied der *-beke*-namen samenvalt met dit der *-inghêm*-namen en daar in de samenstellingen met *-beke* het eerste lid vaak in de (jongere) genit.-vorm optreedt (vgl. de *-haim*-namen), meent G. dat de *-beke*-toponiemen eveneens wijzen op een na-Frank. kolonisatie en dus niet kunnen gelijkgesteld worden met de *bak(i)* > *bai(s)*-namen.

Op grond van deze principes behandelt G. in het tweede deel („die Geschichte der germanischen Siedlung in Belgien und Nordfrankreich im einzelnen”, blz. 59-152) de door PETRI samengebrachte Germ. pln. GAMILLSCHEG verwerpt een vrij aanzienlijk aantal van de als Germ. beschouwde pln., omdat de voorgestelde etymologische verklaring onhoudbaar is; een andere reeks pln. (*-inghêm*, *-beke*, *-bizi*, enz.) worden eveneens geweerd, omdat de taalkundige vorm waarin zij in de oudste bronnen verschijnen, jonger is dan deze welke voor de eigenlijke Frankische nederzettingen der 5^e eeuw gebruikt werd.

Daar S. de door PETRI gevolgde geografische indeeling (departement (provincie), arrondissement, kanton) overneemt, wordt het controleren bij G. van het door PETRI verzameld materiaal zeer makkelijk: de volgens G. echte „Siedlungszeugnisse” worden in de tekst, de verkeerde interpretaties van PETRI in voetnota, medegedeeld.

In het derde deel worden de „siedlungsgeschiedliche Folgerungen” samengevat. De Frankische landname was in de 5/6^e eeuw nog niet afgesloten: tot in de M. E. komen steeds nieuwe Germanen in Wallonië en Noord-Frankrijk toe, hoofdzakelijk echter in het gebied dat onmiddellijk bezuiden de huidige taalgrens gelegen is. Meestal hebben deze Saksen, Friezen, Vlaamingen, enz. geromaniseerde stamgenoten aangetroffen: een tweede germanisering van pln. bleef niet uit: Frank. *Härbaki*,

Rom. *Harbáke*, *Harbáis* werd opnieuw gegermaniseerd tot *Hárbeis*, *Hárbies* en leeft thans als *Hárbes* of *Harbies/Harbý* in de Rom. dialecten (zie blz. 153).

Anderzijds is het ook mogelijk de verschillende golven van de Germ. inwijking te onderscheiden door het tijdstip waarop de germanisering van Rom. pln. gebeurd is en dit laatste blijkt uit het stadium dat de Rom. fonetische ontwikkeling bereikt had op het oogenblik dat de Germanen de pln. aan hunne taal hebben aangepast. B. v. is het bekend dat in het Rom. de intervokalische stemloze occlusivae circa 450 tot stemhebbende zijn overgegaan : indien dus in de Germ. vorm van een Rom. pln. b. v. *k* optreedt, werd de pln. in de 5e eeuw gegermaniseerd : (Jodoigne) *Geldenaken* < **Gelidoniacum* ; (Goé) 1460 *Guylke* < *Gauliacum* ; jongere germaniseringën vertonen daarentegen, in geval van palatale occlus. dus, *g* : (Mussy) *Missig* < *Mutsiegu* < *Muciacum*.

Buiten het thans nog Germ. gebied is een volledige germanisering slechts in deze streken tijdelijk tot stand gekomen waar twee op mekaar volgende Germ. nederzettingen hebben plaats gegrepen : dit is o. m. het geval in het N. W. van het dep. Calais waar zich eerst Saksen (vgl. de *-tân*-namen), en in de 7^e eeuw de „-inghêm Leute” gevestigd hebben (§ 180). De kern van dit gebied komt overeen met dit van de vroeg gegermaniseerde *-iacum*-namen welke dus de oudste werkelijke taalgrens afbakenen (kaart nr 11).

Ook PETRI's theorie der pln.-doubletten vindt geen genade. PETRI meent uit het bestaan van dubbelvormen (van het type *Diedenhofen/Thionville*) in het (laatst teruggermaniseerd) taalgrensgebied te kunnen besluiten tot een algemene verspreiding van dit verschijnsel ; G. daarentegen schrijft in verband met deze theorie op blz. 165 : „Der methodische Wert dieser an der heutigen Sprachgrenze erhaltenen Doppelformen besteht darin, dass sie beweisen, dass die häutige Sprachgrenze nicht das Ergebnis eines Verschiebens des romanischen Volkstums im 7./8. Jhdt. ist, sondern dass seit dem 5. Jht., d. i. seit der ersten fränkischen Einwanderung, die Sprachgrenze unverrückt weiter besteht”.

Nadat S. gepoogd heeft zijn volledige toponymische kaart (nr 13) in overeenstemming te brengen met de oudheidkundige kaart (nr 14), concludeert hij dat de theorie van PETRI (STEIN-

BACH-FRINGS) voor den Romanist niet steekhoudend kan zijn. —
H. DRAYE.

5. LINDEMANS, J. — De Frankische kolonisatie in Brabant. De oudste bewoonde plaatsen naar hun benaming (vervolg). *E. S.-Br.* XXI (1938), 285-93 (1).
2. Andere *hem*-namen. Aanvullingen (2e reeks).
Zie ook *Bibl.* 1937, nr 2 en *Bibl.* 1934, nr 2.
6. LOEY, A. VAN — Het Zuidwestbrabantsch in de XIIIe en XIVe eeuw. Zie *Bibl.* 1937, nr 4.
Rec. L., *J. E. S.-Br.* XXI (1938), 459-60.
X. Bijdr. XXIX (1938), 155.
7. MAREZ, G. DES — Le problème de la colonisation française. Zie *Bibliographie*, nr 37.

De bekende studie van DES MAREZ gaf aanleiding tot de volgende bijdragen :

DRAYE, H. — De Frankische kolonisatie en het Kolenwoud. *V. T. V., Med.* XIV (1938), 21-51.

Vervolg van de bijdrage vermeld in *Bibl.* 1935, nr 3. Bespreekt de toponymische, archeologische en geografische argumenten van D. M. in het licht van de nieuwe stellingen van STEINBACH en PETRI in verband met de aard en de omvang van de Frankische kolonisatie en onderzoekt aan de hand van de jongste literatuur de verhouding van het woud en de menselijke nederzetting. De studie wordt voortgezet.

GILISSEN, J. — Note sur la colonisation germanique en Brabant. *Rev. Phil.* XVII (1938), 71-102.

S. onderzoekt de bekende stellingen van D. M. over de late kolonisatie van Brabant (2^e helft der 6^e eeuw) en over de nederzetting van Saksen in het gebied tussen Dender en Zenne, hoofdzakelijk met behulp van de archeologische ontdekkingen uit de Romeinse periode. Hij stelt vast, vooral door gegevens der numismatiek, dat de Romeinse bezetting in Brabant na 250 slechts zeer oppervlakkig moet zijn geweest en dat er na de 4^e eeuw haast geen spoor van de Romeinen in Brabant kan

(1) Zie ook de bespreking door J. LINDEMANS van R. H. CARSTEN, Die *-ingen*-Namen der südlichen Nordseeküste (*Hamburg*, 1937) in *Louv. Bijdr. Bijbl.* XXX (1938), 22.

worden ontdekt, zodat de Franken zich reeds van de 5^e eeuw af in Brabant hebben *kunnen* vestigen. Uit het ontbreken van Frankische vondsten uit de 4^e en 5^e eeuw heeft D. M. ten onrechte afgeleid dat Brabant later gekoloniseerd werd dan het Schelde- en Leiegebied, daar in dit laatste gebied Germaanse begraafplaatsen uit deze periode eveneens niet kunnen aangetoond worden (1).

S. identificeert *Dispargum* met Duisburg (nabij Tervuren).

De *-ingen*-namen en de Saksische urnen (welke te Anderlecht, maar ook op vele andere plaatsen ontdekt werden) kunnen geenszins Des Marez' stelling over de Saksen in Z. W. Brabant bewijzen.

WERVEKE, H. VAN — De kritiek op Des Marez' voorstelling van de Frankische kolonisatie. *Ned. Hist.* I (1938), 18-26.

Rec. GANSHOF, F. L. — *Rev. Phil.* XVII (1938), 641.

Biedt een samenvatting van de talrijke besprekingen en studiën welke (tot in April 1936) aan het werk van D. M. gewijd werden „om na te gaan, waar we op dit oogenblik ongeveer staan”. Ten overstaan van de nieuwe voorstelling van de Frank. kolonisatie door F. PETRI wijst S. op de noodzakelijkheid van de samenwerking van vakgeleerden om een algemeen oordeel te kunnen vellen. — H. DRAYE.

8. PETRI, F. — Germanisches Volkserbe... Zie *Bibl.* 1937, nr 9.

Bij de reeds vermelde lijst der besprekingen gelieve men nog de volgende te voegen :

BECK, M. *Dt. Archiv f. d. Geschichte des Mittelalters* II (1938), 498-508.

BERTRANG, A. *Arch. Lux. Bull.* XIV (1938), 51-52.

FRINGS, TH. *Anzeiger f. dt. Altertum* LVII (1938), 76-90.

(1) Over het in 1936 onderzochte 7e eeuws klein rijengrafveld te Asch zie J. BREUER, Le cimetièrre franc d'Asch (Limbourg). *Arch. Brux. Ann.* XLI (1938), 59-74. Het belang van de studie der archeologische ontdekkingen uit de Frankische periode blijkt uit de bijdrage van H. STOLL, Grundlagen einer fränkischen Altertumskunde der Rheinlande. *Rhein. Viert.* VIII (1938), 149-52, met een kaart van de rijengrafvelden in het Rijnland. Zeer lezenswaard zijn ook de studien van A. E. VAN GIFFEN, Bouwstenen voor de Brabantsche oergeschiedenis. *'s-Gravenhage*, 1937 en A. STEEGER, Zur germanischen Besiedlung des linken Niederrheins. *De Vl. ag* I (1936/37), 239-45.

- HELLINGA, W. G. *Ts. Ndl. aandr. gen.* 2 r. LV (1938), 813-14.
 HAUST, J. *Com. Top.* XII (1938), 402-09.
 MEYER, H. *Zs. Savigny-Stiftung f. Rechtsgesch. Germ. Abt.* 1939, 332-39.
 WARTBURG, W. VON. *Zs. f. rom. Phil.* LVIII (1938), 416-18.
 WEISGERBER, L. *Rhein. Museum f. Phil.* LXXXVI (1937), 125.
 WITTE, H. *Pet. Mitt.* LXXXIV (1938), 191-93 en *Zs. Nf.* XIV (1938), 206-17.

De theorie van STEINBACH-PETRI wordt verder nog aangeraakt en besproken in de volgende studiën en bijdragen :

GANSHOF, F. L. — Clovis. *De Gids* 1938, 1-14.

TACKENBERG, K. — Bemerkungen zu PETRI : „Germanisches Volkserbe“, in Festschrift A. Oxé. *Darmstadt*, 1938.

VALKHOFF, M. — Philologie et littérature wallonnes. *Groningen-Batavia*, 1938 (zie vooral blz. 10 e. v. rec. over Valkhoff door O. JODOGNE, *Dialectes belgo-romans* II (1938), 115-21.

WARTBURG, W. VON — Die Entstehung der romanischen Völker. *Halle-Saale*, 1939 (zie vooral : Die Franken, blz. 102 e. v.). — H. DRAYE.

9. — Zur fränkischen Landnahme und Entstehung unserer westlichen Volksgrenze. *Trierer Zs.* XIII (1938), 208-14.

Korte samenvatting van de hoofdstellingen uit „Germanisches Volkserbe“ en antwoord op de kritiek van E. GAMILLSCHEG (zie nr 4).

10. — Mass und Bedeutung des germanischen Volkserbes in Wallonien und Nord-Frankreich. *Volksforschung* III (1939), 73-78.

S. verwerpt elke poging om de wetenschappelijke vaststellingen uit zijn werk voor een huidige politieke strekking dienstbaar te maken, maar wijst er anderzijds op dat de politieke en kulturele geschiedenis van West-Europa en van de Nederlanden in het bijzonder, een verschillend uitzicht krijgt naar gelang men de taalgrens beschouwt als een oorspronkelijke scheidingslijn tussen Germanen en Romanen, ofwel als de lijn waarop de romanisering van de Germanen die in Wallonië en Noord-Frankrijk gevestigd waren (zoals vooral blijkt uit de Frankische archeologie), tot staan is gekomen (1). S's „Germanisches Volks-

(1) Zie ook :

PETRI, F. — Die Volksgeschichte der Niederlande als germanisch-

erbe" werd in verschillende wetenschappelijke milieus gunstig onthaald (WILMOTTE, TACKENBERG, FRINGS, VALKHOFF); de kritiek van GAMILLSCHEG blijkt niet steekhoudend te zijn. — H. DRAYE.

11. SCHROËTER, L. — Uit de tijdschriften. *V. T. V., Med.* XIV (1938), 77-99.

12. STEINBACH, F. - PETRI, F. — Zur Grundlegung der europäischen Einheit durch die Franken. *Leipzig*, 1939.

Deze publicatie is mede bedoeld als een antwoord op de afbrekende kritiek van GAMILLSCHEG, *Germanische Siedlung...* (zie nr 4) en bevat twee opstellen: het eerste van F. STEINBACH, *Gemeinsame Wesenszüge der deutschen und der französischen Volksgeschichte*, eerst verschenen in *Rhein. Viert. VIII* (1938), 193-212; het tweede van F. PETRI, *Um die Volksgrundlagen des Frankenreichs*, vooraf insgelijks reeds opgenomen in het tijdschrift *Dt. Archiv f. Landes- u. Volksforschung II* (1938), 915-62.

STEINBACH betoogt aan de hand van de jongste vakliteratuur dat een diepgaande overeenkomst en gelijkaardigheid wordt vastgesteld in het gebied tussen Loire en Rijn wat betreft: 1. de epische letterkunde; 2. de kunstgeschiedenis (vooral kerkelijke architectuur); 3. de rechtsgeschiedenis (wat aangaat: a. de uiterlijke organisatie van de rechtspraak; b. de inhoud van het recht; c. de standenindeling in de middeleeuwse steden; d. de stedelijke constitutionele instellingen); 4. de taalkundige geschiedenis; 5. de volkskunde.

Welke oorzaken kan men aanvoeren om deze overeenstemming, welke geen rekening houdt met de huidige taalgrens, te verklaren? Ofschoon men steeds dient bedacht te zijn op een geografisch verschillend naverken van de vóór-Romeinse en de Romeinse tradities, blijkt het klassiek erfgoed de gemeenschap-

deutsche Forschungsaufgabe. *Dt. Archiv f. Landes- u. Volksforschung II* (1938), 310-25.

Rec. ROOSBROECK, R. VAN. *Ned. Hist.* I (1938), 508-10.

En met betrekking tot de ontwikkeling (palatalisatieverschijnselen) der Oud-Franse dialecten in verband met de Frankische kolonisatie:

DAUZAT, A. — Le substrat germanique dans l'évolution phonétique du français (*Mélanges J. van Ginneken*, blz. 267-72). *Paris*, 1937.

pelijke ondergrond voor de gelijkaardige kultuurontwikkeling in het Seine-bekken en in het Rijnland niet te kunnen vormen, daar noch aan de Loire, noch aan de Rijn een dam bestaan heeft die de Romeinse expansie van uit het Zuiden heeft verhinderd of gewijzigd.

De boven opgesomde kultuurverschijnselen wijzen alle op een duidelijke grenslijn, welke in de 5e eeuw aan de Loire ligt; deze oorspronkelijke scheidingslijn brokkelt weg van de 6e tot de 13e eeuw en van de 8e eeuw af vormt zich langzaam een nieuwe kulturele en volksgeschiedkundige scheidingslijn: de taalgrens.

Vele wetenschappen bevestigen dus de stellingen die PÉTRI aan de hand van zijn archeologisch en toponymisch onderzoek heeft opgebouwd: duidelijkst echter bewijst de verdeling van de Frankische rijengrafvelden in het gebied tussen Loire en Rijn dat in de 6e eeuw de Frankische kolonisatie dichter was in Noord-Gallië dan in de Nederlanden en aan de Neder-Rijn, zodat niet alleen van politiek en kultureel doch ook van „volks” standpunt uit het zwaartepunt van het Frankisch rijk niet meer in de oude stamlanden doch wel tussen Kolenwoud en Loire, d. i. bezuiden de huidige taalgrens, gelegen was. Pas in de 7/8^e eeuw werden de Maas- en Moezellanden, later de Rijnstreek de centrale gebieden en samengaande met deze verlegging begint ook de groote kolonisatiebeweging van West naar Oost welke zich voortzet in de grote Germ. kolonisatie in Oost-Duitsland. In de Karolingische periode ontstaat inderdaad een sterke reactie tegen de romanisering van de kultuur en van de staat welke een der kenmerken is van de Merovingische periode.

Een beeld van deze taalkundige opklaring, van de romanisering van de Germanen welke van het Zuiden naar het Noorden voortschrijdt, biedt ons de toponymie: in de *Romania germanica* zijn alle Germaanse pln. behoudens deze, een zeer klein aandeel, welke zich in relictgebieden hebben staande gehouden, verdwenen evenals in de *Germania romana* de Rom. pln. gegermaniseerd werden (*Ortsnamenvergleich*, blz. 13-14).

Geen enkele oorkonde kan aangevoerd worden tegen het feit dat door de kolonisatie-geschiedenis werd vastgesteld, nl. „dass grosse Teile Nordfrankreichs zu Beginn des Mittelalters auf dem Lande im Gegensatz zu den Städten überwiegend germanische Bevölkerung gehabt haben”; veeléer blijkt het postulaat dat de taalgrens in de 5e eeuw de kolonisatiegrens van de Germanen

geweest is, aanleiding te hebben gegeven tot de constructie van de „conquêtes royales”, waarmede bovendien noch de titel 47 van de Lex salica noch de brief van Remigius aan Hlodwig in overeenstemming kunnen gebracht worden.

Het hele probleem wordt beheerst door deze vraag : waarom wordt het kernpunt van het avondland in de M. E. verplaatst van de kustlanden der Middellandse Zee naar Noord-Frankrijk en later naar het Rijnland? S. meent dat vóór alle andere oorzaken rekening dient gehouden te worden met de innige vereniging van : 1. Germaanse volksaard ; 2. klassieke kultuur en staatskunst ; en 3. van het christendom, welke in Noord-Frankrijk en in het Rijnland door de verovering van de Germanen tot stand gebracht werd.

* * *

Vooraf stelt PETRI insgelijks de vraag : welke krachten hebben het mogelijk gemaakt dat het Frankrijk van al de Germ. rijken het enige geweest is dat, door de verbinding van de antieke met de middeleeuwse kultuur te bewerkstellingen, een grote rol gespeeld heeft in de Europese geschiedenis?

Men heeft wel het Germaans kultuur-karakter van het Frankrijk aanvaard, maar men heeft steeds ontkend dat dit karakter verbonden is met een Germaanse kolonisatie. De theorie van het afbreken der Germ. nederzetting aan de taalgrens, welke gemilderd werd door de stelling van SCHIBER van de „Herrensiedlungen” van Germanen op Rom. bodem, werd wankelbaar nadat het, door de toepassing van de dialectgeografische methode, klaar werd dat de dialectgrenzen binnen één taalgebied, vervolgens de grenzen van de taalgebieden tegenover mekaar en ten slotte van de plaatsnamen-gebieden (zie ook blz. 53-57), niet zo oud en onveranderlijk zijn als men steeds gemeend had en vervolgens, nadat de oudheidkunde van de Germ. periode zich onafhankelijk van de toponymische stellingen tot volwaardige wetenschap ontwikkelde had.

Volgens de vergelijkende kultuurgeografische methode hebben STEINBACH en S. de oude opvattingen over de aard van de Franke kolonisatie en het ontstaan van de taalgrens opnieuw onderzocht en de bekende nieuwe theorie opgebouwd (zie daarover ook *Bibl.* 1937, nrs 8-9). S's „Germanisches Volkserbe” werd zowel door historici als door archeologen en philologen

gunstig besproken, alleen E. GAMILLSCHEG heeft gepoogd S.'s stellingen af te breken en heeft een reeks bezwaren geopperd welke als volgt kunnen worden samengevat :

1. een groot aantal der door PETRI samengebrachte pln. stamt niet van de Franken uit de landname-tijd, maar is laat- of na-Frankisch ;

2. een andere groep pln. werd verkeerdelijk als Germ. geïnterpreteerd ;

3. de taalgrens is niet een laat-ontstane romaniseringslijn, doch een kolonisiatiegrens welke in de 5^e eeuw ontstaan is.

I.

Het is een feit dat Germanen zich nog zeer lang na de Germ. landname in Wallonië en Noord-Frankrijk gevestigd hebben : *Vlaming*, *-rod*, *-ster*-namen kunnen jong zijn. Ook is de taalgrens, ofschoon zij sedert de 13e eeuw ongewijzigd bleef, geenszins een onoverkomelijke barrière geweest voor Vlaamse kolonisten (voorb. blz. 31), doch anderzijds mag men de periode van de eigenlijke landname niet te eng opvatten en deze stellig niet beperken tot de 5e eeuw.

Het is een vergissing een taalkundige laag met een kolonisiatielaag te identificeren : het toponymisch uitzicht van een gebied komt niet met een slag tot stand, het is veeleer samengesteld uit op mekaar liggende lagen van verschillende ouderdom en vooral van verschillende verspreiding : naarmate de pln. jonger worden, wordt hun verspreidingsgebied kleiner en zo is het mogelijk een „zeitliche Schichtung” der pln. op te bouwen.

Met het oog op de kolonisiatiegeschiedenis kan men een pln. die in een jongere taalkundige vorm optreedt, verklaren op drie verschillende wijzen :

1. de jonge taalkundige vorm kan een nederzetting aanduiden, die ontstaat op het ogenblik dat de oude taalkundige vorm door een jongere vervangen is : pln. en nederzetting zijn dan in feite jong ;

2. de naam en de nederzetting kunnen beide oud zijn : de pln. maakt echter de Germ. ontwikkeling door, wordt dan in de jongere vorm geromaniseerd en moet dus niet noodzakelijk beschouwd worden als aanduiding van een jonge nederzetting ;

3. in het eerste geval is het niet nodig steeds aan een nieuwe kolonisiatie uit het Germ. gebied te denken : de Germ. bevolking

welke in de Romania zelf gevestigd is, kan ook nieuwe nederzettingen met jonge pln. doen ontstaan.

GAMILLSCHEG heeft enkel rekening gehouden met de eerste dezer drie mogelijkheden; PETRI sluit ook de twee laatste niet uit. Dat de door G. gepostuleerde gelijkheid „jüngere Sprachform = junggermanische Zuwanderung” niet opgaat, bewijst S. met behulp van de voornaamste pln.-suffixen welke G. als „junggermanisch” uit het „Germ. Volkserbe” verworpen heeft.

1. *-ingheim*-namen worden door G. beschouwd als Fries-Saksisch en uit de kolonisatieperiode uitgesloten, omdat zij ook voorkomen in een gebied dat volgens DES MAREZ tot in de 7^e eeuw overstroomd was. DES MAREZ heeft echter het onbewoonbaar gebied langs de zeekust sterk vergroot en zijn stellingen betreffende de late kolonisatie van het kustgebied door Friezen en Saksen zijn ook sterk betwist. Indien men de \pm 60 *-ingheim*-namen welke ten Z. van de taalgrens voorkomen bestudeert in verband met de Engelse en Vlaamse *ingham/ingheim*-namen, waarmede zij één gesloten geheel vormen, dan is het duidelijk dat zij niet kunnen verklaard worden door de theorie van G.: *-ingheim*-namen behoren zowel in Vlaanderen (waar zij de 3/5 van alle *-heim*-namen vormen, welke G. ten dele als „landnahmezeitlich” opvat) als in England, Westfalen en het Rijnland tot de oudste laag der Germ. pln. (KURTH, LINDEMANS, EKWALL, enz.).

G. heeft zich ook vergist waar hij meent dat de *-tân*-namen in Noord-Frankrijk ouder zijn dan de *-ingheim*-namen: in England blijkt juist het tegenovergestelde waar te zijn.

-ingheim, *-ingtân*, *-ingsele*-formaties vertonen een zo eng geografisch verband, dat zij van mekaar niet kunnen gescheiden worden wat hun oorsprong betreft (vgl. naast mekaar voorkomen van *Tardingthun* en *Tardinghen*, van *Snotingatun* en *Snotingaham*, van *Wintringatun* en *Wintringaham*, enz. (blz. 38).

Dat *-ingheim*-namen niet zijn doorgedrongen in het binnenland van de Romania kan ook geen bezwaar zijn, daar hetzelfde kan gezegd worden van *-heim* en *-sele*-namen; de enige verklaring voor dit verschijnsel is de assimilatie waardoor *-ingheim*-namen sterk aangegrepen werden, zoals blijkt uit vroege latinisering van het taalgrensgebied zoals *Tatinghem* = 648 *Tatinga villa*, enz. PETRI vermoedt dat in de Romania *-ingheim*-suffixen vervangen werden door *-ignies/igny* < *-iniacum*.

Van de 250 *-baki*-namen heeft G. ongeveer 1/3 verworpen,

omdat zij niet de gewone romanisering *bak(i) > bai(s)* vertonen.

1. *baki* > *beke* (*becq, becque, becques*, enz.) zijn jonge vormen : 1. omdat zij voorkomen in dezelfde gebieden als de *-ingheim*-namen ; 2. omdat het eerste lid soms in de gen.-vorm optreedt. Het eerste bezwaar is niet steekhoudend (vgl. boven) ; het tweede ook niet, omdat b. v. *Hunesbecca* naast *Hunnebecca*, *Boubais* naast *Bulsbeeke* voorkomen.

2. *bise* < *bizi* (Saks.-Fries uit *baki*)-namen zijn, volgens G., tusschen 600 en 800 uit N. W. Nederduitsland met Saks. kolonisten vooral naar Henegouwen gekomen.

bizi-vormen komen echter in Nederduitsland slechts in de 11^e eeuw voor ; in de Nederlanden zijn *bizi*-vormen ook niet „belegt” tenzij in *Beets*, *Walsbets* en *Geetbets* (volgens MANSION ontstaan uit *baki* onder Rom. invloed). De Vlaamse vormen van de twee belangrijkste *bise*-namen van G. (Jurbise en Tubise) zijn niet *bizi*, doch *beke*, welke G. verklaard heeft door een derde germanisering (!). P. meent dat *bise*, evenals *bies*, *bes*, niets anders is dan een overgangsvorm tussen Germ. *beke* en Rom. *bais* : Germ. *baki* zou dus voortleven als *beke* (in Vlaanderen), als *bise* (in Henegouwen), als *bies*, *bes* (in het door G. onnauwkeurig beschreven gebied ; zie zijn kaart nr 10, blz. 156) en ten slotte als *bais* in het Zuiden.

Een zelfde, door de kultuurgeografie en niet door de kolonisatie-golven te verklaren afwisseling van vormen van het N. naar het Z., stelt P. vast voor *-ingheim* : *-ingheim*]-*ingen*]-*inghien*]-*ignies* (zie blz. 43).

3. *biki*, *biche* < *baki*-vormen wijzen op kolonisatie uit N. O. Nederduitsland. De ontwikkeling *a > e > i* is echter niet beperkt tot N. O. Duitsland, merkt PETRI aan, maar komt blijkens voorbeelden op blz. 43 in een zeer uit gestrekt gebied voor.

4. *bieke* en *beike* zijn jonge Vlaamse vormen ; meent G. en hebben dus met de Frank. landname niets gemeens. PETRI bewijst dat *bieke*/*beike*-vormen niets anders zijn dan romaniserings van Waalse oorkondenschrijvers : *beke* wordt weergegeven door *bieke*, *beike*, zoals *-inghêm* door *inghien*, *-sele* door *siele* (*Godebieke* = *Godenbeke* ; *Portebiec* = *Portebeck*, enz.). *-bieke*/*beike*-namen moeten dus niet verklaard worden door kolonisatie van „*-inghêm*-Leute” : het zijn gewone Germ. *baki*-namen in jongere vorm.

Heim-namen beschouwt G. alleen dan als getuigen van Frank.

kolonisatie, indien het eerste bestanddeel een psn. in nom.-vorm is. „Nachfränkisch” zijn volgens G. : a. *-heim*-namen met psn. in Gent ; b. *heim*-namen met appellativum of adj. als eerste lid.

Indien men met deze criteria de 80 door MANSION onderzochte Vla. *-heim*-namen „siedlungsgeschichtlich” beschouwt, dan blijven slechts 2 of 3 namen voor de kolonisiertijd over : van de 80 Vla. *-heim*-namen vertonen inderdaad slechts 2 een psn. in nom. ! Daar G. de *-ingheim* en (voor de Saliërs althans) *-ingen* insgelijks als laat-Frankisch beschouwt, zou de grote meerderheid der Germ. pln. in de zuidelijke Nederlanden slechts na de kolonisatie-periode ontstaan zijn !

Indien G. gelijk heeft onder de *-heim*-namen slechts deze van het type *Salihaim* als Frankisch op te vatten, dan zouden de Franken inderdaad in hoofdzaak ten Z. van de huidige taalgrens gekoloniseerd hebben : ten Z. van de taalgrens vindt men 35 *Salihaim*-namen (vgl. GAM.'s kaart nr 6), ten N. van de taalgrens slechts 2 !

Om twee andere redenen blijkt verder G.'s onderscheid tussen oude en jonge Germ. pln., als vertegenwoordigers van Frank. en na-Frank. kolonisatie onmogelijk.

1. Op de kaart van G. nr 8 wordt het gebied waarin „echte” Frank. pln. voorkomen van de thans nog Germ. streken gescheiden door een brede zone (onmiddellijk bezuiden de taalgrens) waarin alleen „jong-Germ.” pln. optreden. De laatste zijn blijkbaar niet te verklaren door een jongere kolonisatie, maar wel door het feit dat de Germ. pln. in het randgebied de taalkundige (Germ.) ontwikkeling tot in de M. E. hebben doorgeemaakt. Onwaarschijnlijk is het ook dat G.'s „Nederduitse late kolonisatie” (zie kaart nr 2) ditzelfde randgebied angstvallig zou hebben vermeden.

2. De algemene geschiedenis van het Frankenkrijk leert dat in de 7^e/8^e eeuw de Franken in strijd waren met de Saksen en de Friezen : men kan dus niet aannemen dat in deze eeuwen precies Saksen en Friezen in groten getale in het Frankenkrijk zijn binnengedrongen. Ook voor de volgende perioden heeft G. de laat-Germ. kolonisatie te massaal gezien.

II.

S. erkent dat G. terecht een groot aantal der etymologische verklaringen verworpen heeft, maar houdt staande dat de verge-

lijking van G.'s toponymische kaart met de kaart van „Germ. Volkserbe”, zo veel verregaande overeenkomsten aanwijst dat de algemene stellingen niet dienen te worden opgegeven.

III.

GAM. heeft de theorie van S., nl. dat de taalgrens de grens is welke bereikt werd door de terugromanisering in laat-Frankische tijd van de Germanen welke in Noord-Frankrijk en Wallonië gevestigd waren, verworpen op grond van de stelling dat de taalgrens niet een gelijkmakingsgrens tussen het Rom. en het Germ. taalgebied is, maar wel een grens welke in de 5^e eeuw reeds bestond tussen het Germ. en het oppervlakkig gegermaniseerd Rom. taalgebied. Dit blijkt, volgens G., uit de *-acum*-namen in het taalgrensgebied: naast *-acum*-namen die de Rom. taalvorm van de 5^e eeuw bewaard hebben, meent hij *-acum*-namen te kunnen aanduiden welke insgelijks in de 5^e eeuw door Germanen werden overgenomen, zodat zowel de Rom. als de Germ. traditie bewaard bleef.

Uit dit feit kan niet worden afgeleid dat de taalgrens sinds de 5^e eeuw bestaat, meent PETRI, veeleer wijst dit naast-mekaarstaan van Germ. en Rom. vormen („Doppelformen”) op het gemengd karakter van de bevolking in de taalgrenszone. Toch is de taalgrens in de 5^e eeuw niet te beschouwen als een gemengde zone tussen het Germ. en het Rom. taalgebied: enerzijds blijft in de *Germania romana*, ten minste tot in de 8^e eeuw, in vele gebieden het Romaans karakter der pln. voortbestaan (zie bewijsplaatsen, blz. 50-51, in het bijzonder de *-acum*-namen van het Rijnland en Lotharingen welke volgens KASPERS slechts na de 2^e klankverschuiving door Germanen werden overgenomen — en niet in de 5^e eeuw zoals G. in Noord-Frankrijk heeft vastgesteld); anderzijds bewijzen o. m. de *baki* > *bies*, *bes*-namen dat in de *Romania germanica* de Germ. taalkundige kenmerken bewaard bleven, zodat men het bestaan van een Germ.-Rom. menggebied niet kan wegdenken. De taalgrens is het gevolg van het opklaringsproces dat zich in dit gebied heeft afgespeeld.

Wat de „Ortsnamenausgleich”, de „methodische Achse” van PETRI's toponymische opzoekingen, betreft merkt S. op dat GAM. zich niet duidelijk uitspreekt ten overstaan van de methodische waarde, welke aan het verschijnsel dient te worden toe-

geschreven, en vervolgens dat G. de „Ortsnamenausgleich” willekeurig beperkt heeft tot de vervanging van *Salihaim*-namen door pln. van het *Avricourt*-type. De verdringing van *-ingen* (en *-heim*) door *-acum* (wat in het bijzonder het geval blijkt te zijn bij de groep der Rom. Germ. *-acum*-pln. van het type Germ. psn. + *acum*), de doubletten welke door vertaling (*hûs/maison*; *Falkenberg/Montfaucon*) en deze welke door de eigen taalkundige ontwikkeling van het Germ. en het Rom. ontstaan zijn (*Atrecht/Arras*, *Doornik/Tournai*) wijzen alle op de werkelijkheid en op de grote uitbreiding van het door PETRI vastgesteld phenomeen.

G.'s poging uit de pln. de kolonisatiegebieden der afzonderlijke Germ. stammen af te lezen is een oude en nooit geslaagde poging. Wanneer G. o. m. *bak* > *bai* en *awja* > *êfe*, *effe*-namen aan de Ripuariërs toeschrijft, overziet hij het feit dat ook buiten zijn geconstrueerd Ripuarisch gebied deze typisch „Ripuarische” pln. voorkomen (zie voorbeelden op blz. 58-59). De grenslijn welke in de Nederlanden en in N. W. Duitsland een „Küstenzone” van een „Binnenzone” scheidt, verloopt niet in de richting van G.'s scheidingslijn tussen Ripuariërs en Saliërs. Blijkens de toponymie en de woordgeografie moet voor het kustgebied in feite een vermenging van kolonisten, welke tot de Frankische en de Saksische volksgroeperingen behoren, aangenomen worden: men kan deze laatste echter niet onderscheiden door de tegenstelling *-tân*: *-ingheim*-namen en het is ook niet mogelijk de „inguaeoonse” kolonisatie in het kustgebied zo laattijdig te situeren als G. gepoogd heeft.

Niet te aanvaarden is de stelling dat uit afzonderlijke pln. de herkomst van de kolonisten, welke deze pln. hebben doen ontstaan, kan worden afgeleid.

Ten slotte merkt P. op dat, waar G. poogt de door hem gebruikte (verouderde) archeologische kaart in overeenstemming te brengen met zijn toponymische stellingen, dit een onmogelijkheid is: G. ziet de welbekende tegenstelling tussen de toponymie en de archeologie, welke vooral opvallend is aan de Germ. zijde van de taalgrens, eenvoudig over het hoofd. — H. DRAYE.

13. WIJER, H. J. VAN DE — De Vlaamse toponymie in 1937. *Com. Top.* XII (1938), 195-241.

14. X. † Prof. Dr Joz. Mansion. *Wet. in Vla.* III
(1937/38), 130 (1).

(1) In zijn „In memoriam grote philologen” (openingsrede bij het XIVe Vlaams Philologencongres te Leuven op 22 April 1938) herdacht steller dezes onder de afgestorvenen der laatste jaren inzonderheid ook onze overleden toponymisten Prof. J. MANSION, H. POTTMEYER en Prof. J. VERCOULLIE.

AFD. II. — BIZONDERE VRAAGSTUKKEN.

A. — Vlaanderen en Vlaming.

15. Delfos, L. — De oorsprong der namen „Vlaming” en „Vlaanderen”. *Wet. in Vla.* IV (1938/39), 33-41.

Rec. LOEY, A. VAN. *Rev. Phil.* XVIII (1939), 316-17.

S. geeft een overzicht van de middeleeuwse en latere „etymologieën” en van de moderne verklaringen van J. VERCOULLIE (*Vlaming* = vluchteling), J. VAN GINNEKEN (*flemere* „wegvoeren”), A. CARNOY (< **flaming* < **flani* : lit. *ploni*, vlakke grond), J. MANSION (*flama*, *fla-wandra* = wandelaar in de vlakte), enz.

Vlaanderen zou oorspronkelijk het moerassig kustgebied in de omgeving van Brugge hebben aangeduid, vgl. *de Moeren*, *de Polders*, *de Wadden*, enz.

Vlaming = dim. bij **vlame* (= schorre, moeras, enz.), blijkens DE FLOU (*Vlamingstraat* of *-weg*) een gewoon appellativum, vervolgens naam van den bewoner van het aldus geheten gebied.

Vlaanderen = dat. plur. met nasalering van **flader*, bij idg. **pleu*, stroom, vloed, moeras, modder; met Engelse en Scandinavische bewijsplaatsen.

C. — Varia.

16. — LEBEL, P. — Où en est le problème d'**equoranda*, **equaranda*? *Romania* LXIII (1937), 145-203.

Ook over *Herent*-namen. Volledige bibliographie en lijst van 121 namen (met bronnenopgave) uit Frankrijk en Belgisch Luxemburg.

17. ROGER, L. — *Equoranda* et ses survivances en Belgique. *Arch. Lux. Bull.* XIV (1938), 66-74.

Naar aanleiding van VANNÉRUS, J. — Enquête sur les anciens *Equoranda* du Luxembourg en de boven vermelde bijdrage van P. LEBEL in *Romania*.

Zie ook *Bibl.* 1936, nr 16 en *Bibl.* 1935, nr 17.

18. ROOSBROECK, R. VAN — Enkele kantteekeningen bij

de „Heimatsgeschiedenis”. *Vla. Schoolgids* II (1937/38), 237-42; 285-89.

S. handelt o. m. over de moeilijkheden bij de studie van de „heemkunde”, inzonderheid wat betreft de lokale geschiedenis van kleinere plaatsen; verstrekt praktische wenken over doelstelling en werkwijze, ook, zij het dan in mindere mate, met het oog op het gebruik der toponymische gegevens.

19. VANNÉRUS, J. — A propos de l'étude de P. LEBEL, „Où en est le problème d'*Equoranda, *Equaranda?” *Com. Top.* XII (1938), 321-44 (1).

20. — La reine Brunehaut dans la toponymie et dans la légende. *Ac. roy. Bull.* 5e s. XXIV (1938), 301-420.

De legendarisch geworden naam van de Austrasische koningin (vgl. Caesar, Karel de Grootte, enz.) werd in de Middeleeuwen gegeven aan Romeinse wegen (oudste bewijsplaatsen van 1205, 1257, e. v.; zie lijst op blz. 307-09), soms ook aan bossen, oude versterkingswerken, tumuli, kastelen, torens, gemeenten, enz.

S. heeft de *Chaussée Brunehaut*- en *Brunehault*-namen en in het algemeen alle pln. welke in verband staan met het oude Romeins wegennet in België en Noord-Frankrijk opgezocht (lijst, blz. 349-420). Uit de kaart van de *Brunehaut*-namen blijkt dat zij vooral voorkomen in Picardië, Artesië en zeer dik gezaaid liggen in de omgeving van Bavai.

(1) Wij vermelden hier ook nog de volgende Waalse bijdragen uit de *Handelingen* 1938:

ARNOULD, M. A. — Etude de quelques noms. *Com. Top.* XII (1938), 303-20.

HAUST, J. — La philologie wallonne en 1937. *Com. Top.* XII (1938), 367-439.

† BAYOT, A. — „Siri”, nom commun de la région de Nismes. *Com. Top.* XII (1938), 243-78.

RENARD, É. — Toponymie de la commune de Hody. *Com. Top.* XII (1938), 279-302.

AFD. III. — ANTWERPEN en BRABANT.

A. — Generalia.

21. CARNOY, A. — (Le nom du Brabant et son étymologie). *Rev. Phil.* XVII (1938), 565.

Gewone verklaring uit *braak* + *band(t)*. S. wijst op de mogelijkheid dat *braak* een „ontgonnen gebied” kan aanduiden; dit zou beter overeenkomen met het geografisch aspect van Brabant „région de défrichés, entre deux régions très fertiles”. S. handelt ook over *brakel* en *Brakena*, naam van de Zenne en haar bijrivieren.

22. GORP, J. VAN — Plaatsnaamkunde in de Kempen. *Onze Kempen* II (1937/38), 204-11.

Voortzetting van een vorige bijdrage. Hetzelfde artikel in *Herentals* III (1938), 191-97. Zie ook *Ned. Hist.* I (1938), 391. Zie *Bibl.* 1937, nr 25.

Onderzoek naar de gemeenschapsgronden aan de hand van Kempische plaatsnamen, nl. : *biest*, *opstal*; *aprd*; *laar*; *hemethe*, *hamede*; *kouter*, *veld*, *akker*; *maat*; *broek*.

23. HELSEN, J. — Het plaatsnamenmateriaal in de Antwerpsche Kempen. Zie *Bibl.* 1937, nr 30.

Rec. E. J. *Oudh. K.* XXIX (1938), Boekemnieuws 1938, blz. 68.

24. — Plaatsnamen in de Antwerpsche Kempen. *Leuven-Brussel*, 1938.

Bijgewerkte uitgave van de vorige bijdrage, met uitvoerige bibliographie en (in de Aantekeningen) een keuze uit de rijke documentatie van den schrijver.

Verscheen als nr VI der *TOPONYMICA*, uitg. door de *Vl. Top. Vereniging*.

25. — Belang van toponymie. Hoe te werken? *Wet. in Vla.* IV (1938/39), 85-86.

Uit HELSEN, J. — Het plaatsnamenmateriaal in de Antwerpsche Kempen in *V. T. V., Med.* XIII (1937), 43-44.

26. PRIMS, F. e. a. — Kempische landschapsgeschiedenis.
Zie *Bibl.* 1937, nr 34.

Rec. JANSEN, J. E. *Tax.* N. R. IX (1938), 88-89.

WEERD, H. VAN DE. *Limb.* XIX (1937/38), 155-56.

X. *Ned. Hist.* I (1938), 138-39.

X. *Bijdr.* XXIX (1938), 80.

27. SCHUERWEGEN, A. — Notitieboek van plantagiën (met aanteekeningen). *Oudh. K.* XXIX (1938), 3-92 (1).

De plantagiën werden aangelegd door de Abdij van St. Bernards „onder de Heerlijkheyd van Zoersel, en daer ontrent” (1724-25).

Het boek bevat kostbare inlichtingen en heel wat plaatsnamen.

(1) Voor Antwerpen-Brabant verwijzen wij nog naar de volgende bijdragen :

HOLVOET, Bⁿ. — Over plaatselijke wetenschap. *Wet. in Vla.* III (1937/38), 121-23.

Uit een openingsrede uitgesproken op 1 Oct. 1938 in de Prov. Raad der provincië Antwerpen.

Waardevolle inlichtingen over de studie van de plaatselijke geschiedenis, de folklore, enz. in de provincie Antwerpen.

JANSEN, J. E. — Bibliographie van de Antwerpsche Kempen. *Tax.* X (1938), 193-248 (afz. paginering).

LEBLAY, A. — Petit voyage au sous-sol brabançon. *Tour. Club* 1938, 117-21.

MERECY, R. — Historische waarneming in de Kempen. *Vla. Schoolgids* I (1936/37), 19-29 ; 108-17 ; 161-69 ; 354-65 ; 455-64.

I. Op de Hooge Mouw te Kasterlee. — II. Het klooster van Postel. — III. De bezittingen van Tongerlo te Kalmthout en te Esschen. — IV. Grobbendonk en Vorselaar. — V. Herentals.

VERBOUWE, A. — Iconographie van Vlaamsch-Brabant. Kanton Aarschot. *E. S.-Br.* XXI (1938), 321-44.

Beschrijving per gemeente en in chronologische volgorde van al de bekende topographische prenten en teekeningen over deze streek (Aarschot, Begijnendijk, Betekom, Gelrode, Houwaart, Kortrijk-Dutsel, Langdorp, Nieuwrode, Rillaar, St. Pieters-Rode, Tielt 1580-1860).

B. — Afzonderlijke steden en dorpen.

ANTWERPEN.

28. PRIMS, F. — Antwerpiensia 1938. 12^e reeks. Losse bijdragen tot de Antwerpsche geschiedenis. *Antwerpen*, 1939.

Rec. J., E. *Oudh. K. XXIX* (1938), Boekennieuws 1938, blz. 76.

Enkele toponymische gegevens vinden wij in nr 3. De patrones van het Kiel Ste-Catharina; ook in nrs 4, 5, 6 en 7, handelende over de familie Van den Werve; in nr 11. Ons kwaad Ransteken (1410 ± 1504).

Zie op blz. 341 het Register op de Studiën vervat in de twaalf reeksen „Antwerpiensia”.

29. PRIMS, F. en VERBEECK, M. — Antwerpsch straatnamenboek. Lijst van al de straatnamen op 1 Januari 1938, met hun beteekenis, naamreden, oorsprong der straat en veranderingen. 2^e druk. *Antwerpen*, 1938.

Rec. J., E. *Oudh. K. XXIX* (1938), Boekennieuws 1938, blz. 76.

MERECY, R. *Toer. XVII* (1938), 451.

X. Nat. Stedenschoon XVII (1938), 107-108.

30. WACHTER, L. DE — Het grote-stadsmilieu. *Vla. Schoolgids* I (1936/37), 56-66; 296-302; II (1937/38), 11-17.

S. neemt Antwerpen als voorbeeld en betoogt dat het milieu van het kind niet de hele stad is, maar de wijk waarin het woont. In zijn studie neemt hij de wijk Stuivenberg als uitgangspunt.

Zeer interessante uiteenzetting, waaruit blijkt hoe door middel van de straatnamen (in de loop van zes wandelingen) de leerlingen er kunnen worden toe gebracht, niet alleen zich rekenschap te geven van het tegenwoordige wijkbeeld, maar ook het milieu te bekijken met een „historisch oog”, zodat historisch perspectief ontstaat. Ook het hoe en het waarom van het stedelijk verkeer wordt toegelicht door het verstrekken van hydrographische en historische bijzonderheden.

Daarna wordt de wijk gesitueerd in het gehele complex van het aanpalende Antwerpen.

31. — Geschiedenis in de tweede graad. *Antwerpen*, 1936.

Verdere uiteenzetting van het belang der straatnamen, met gegevens voor andere wijken dan deze behandeld in „het grotestadsmilieu”, en bronnen.

LEUVEN.

32. CARNOY, A. — Leuven en zijn plaatsnamen. *Bull. Oudll. St. Pieterscoll.* 1938, 1-8.

Behandelt de etymologie van *Leuven*, van de *Dijle* en haar verschillende armen *Aa*, *Leibeke*, *Ulake*, en van *Heverlee*. Enkele straatnamen (*Ten Hove*, *Rixvonderdijk*, *Schipstraat*, *Steenstraat*), bergnamen (*Borgberg*, *Bollenberg*, *Kasteelberg*, *Loobergen*) en plaatsnamen (*Krommen Haring*, het *Wijngaardje* (= la Vignette), *Winksele* en *Witsele*), worden historisch en taalkundig verklaard.

MECHELEN.

33. STEURS, V. — Topographie van Mechelen in „*Mechelen de Heerlijke*” (uitg. door R. FONCKE, L. LEBEER en R. VAN AERDE). *Mechelen*, 1938 e. v.

Overzicht (op blz. 23-44) van de straat-, huis-, waternamen, enz. van de stad Mechelen en haar onmiddellijke omgeving van historisch en geografisch standpunt uit. Interessant is ook de tegenover blz. 45 afgedrukte kaart van 1730 (1).

34. UYTTERHOEVEN, J. en STEURS, V. — De plaatsnamen van Mechelen binnen de oude wallen. *Mech. Bijdr.* V (1938), 33-58 ; 91-102 ; 111-22.

In deze bijdrage, die in de volgende nummers zal voortgezet worden, wordt het omvangrijk materiaal, dat in de loop van vijftien jaren toponymische opzoekingen werd verzameld, verwerkt tot een alfabetisch glossarium.

Alleen een keuze uit het voorhanden materiaal kon worden

- (1) In hetzelfde verzamelwerk leze men ook de bijdrage van J. UYTTERHOEVEN, *Geschiedenis van Mechelen*, blz. 45-324.

gepubliceerd. Van etymologische en historische beschouwingen heeft men terecht gemeend geen misbruik te mogen maken.

Na een lange lijst van bronnen worden in de hier vermelde drie stukken zowat 93 plaatsnamen methodisch behandeld, waaronder : *Adeghem-, Baffer-, Belle-, Biest, Blok-, Broodmarkt, Brouwerij, Bruul, de Langhestraat*, enz.

Met zorg worden bovendien de verschillende benamingen vermeld, die achtereenvolgens aan een zelfde straat of plaats werden gegeven.

35. VOS, L. F. DE — Buiten de „Overste-Poort”. 1. Bij de „Draaiboom” te Zemst waart. *Mech. Bijdr.* V (1938), 105-10.

Oude plaatsnamen van de Overste of Brusselpoort tot de hedendaagsche St. Jan Berchmansstraat.

36. WACHTER, L. DE — Langs straatnamen tot tijdspectief. Mechelen. *Vla. Schoolgids* II (1937/38), 247-53 ; 295-301 (1).

Sluit aan bij het meer algemeen gehouden artikel van S. over „Het grote-stadsmilieu” (zie nr 30). Vgl. ook de bijdrage van R. STAUTEMAS, „Gent als pedagogisch milieu”.

S. ziet in straatnamen niet het middel, „dat het kind rechtstreeks van zijn milieu zou leiden naar de geschiedenis”, maar de „werkinstrumenten” zijn al niet zo heel talrijk !

In elk geval zal de studie ervan, als deze doelmatig wordt georiënteerd, bijdragen tot de historische bewustmaking van het kind. Vooral als *uitgangspunt voor het aankweken van historische perspectief*, stelt S. ze boven de overige relikten, omdat straatnamen scherper dan andere overblijfselen het heden stellen naast of tegenover het verleden.

Met het oog hierop geeft S. een proeve van nieuwe rangschikking van het toponymisch materiaal : 1. Straatnamen verklaar-

(1) Zie ook :

PETITJEAN, O. — Malines monumental et folklorique. Les festivités jubilaires de Notre-Dame d'Hanswijk. *Tour. Club* XLIV (1938), 193-208.

STEURS, V. — Hanswijk tot 1580 (met kaart). *Toer.* XVII (1938), 401-10.

UYTTERHOEVEN, J. — Merkwaaardige kelders op de graanmarkt. *Mech. Bijdr.* V (1938), 22-27.

baar door het bestaande. — 2. Straatnamen verklaarbaar door ouderen. — 3. Het verleden.

Zo ontstaat dan „een nieuwe voorstellingswereld naast die van het direkt waarneembare”, berustend o. m. op het vroeger stadsbeeld, de vroegere bewoners, kloosterorden, de vroegere economie, enz.

Ten slotte laten heel wat namen toe te wijzen op de „oude tijd”, nl. „het dorp in de stad”, de dorps- vóór de stadseconomie, en zelfs op het oogenblik van de eerste nederzetting.

Een buitengewoon „anregende” bijdrage, die stellig pleit voor het schenken van een ruim aandeel aan de plaatselijke toponomie in het lager onderwijs (1).

TIENEN.

37. MARNEFFE, E. DE — Thiunas. *Thiun.* XII (1938), nrs 3-4, 10-13.

Beschouwingen over de uitgang *-as* in *Thiunas*.

38. RIDDER, F. DE — Historiek der straten en openbare plaatsen van Tienen (vervolg). *E. S.-Br.* XXI (1938), 293-302 (2).

De Danenbroekstraat. — De Roode poort. — Ste Genoveva. — Het Rood peerd. — Het Wit peerd. — St. Pieter. — De Roosen Nobel.

C. — Varia.

39. BERGHE, G. VAN DEN — Anderlecht door de tijden heen (vervolg en slot). *E. S.-Br.* XXI (1938), 49-101.

Zie ook *Bibl.* 1937, nr 44 en *Bibl.* 1936, nr 33.

(1) Voor een volgend nummer wordt een bewerking der stad *Lier* in het vooruitzicht gesteld (blz. 247).

(2) Over de stad Tienen kan men verder nog naslaan :

MARNEFFE, E. DE — Tirlemont. Les origines. *Thiun.* XII (1938), nrs 3-4, 3-9.

VB., R. — Het Begijnhof van Thienen bedreigd (met kaart van Tienen 1635). *Nat. Stedenschoon* XVII (1938), 33-37.

WAUTERS, J. — De kalkmarkt. *Thiun.* XII (1938), nrs 3-4, 14-18.

40. COOLS, J. — Plaats- en persoonsnamen te Haacht naar het Cijnsboek van den H. Geest (XIVe eeuw). *Bijdr.* XXIX (1938), 62-71.

Voor vele Haachtse plaatsnamen is dit cijnsboek de oudste bron.

41. DELESTRÉ, D. J. — Het hof te Poddegem te Grimbergen (vervolg en slot). *E. S.-Br.* XXI (1938), 430-39.
Zie ook *Bibl.* 1937, nr 45.

42. PAUWELS, J. L. — De plaatsnaam Aarschot. *V. T. V., Med.* XIV (1938), 53-63.

Kritisch overzicht van de tot hertoe voorgestelde verklaringen, getoetst aan de locale topographie en aan de historische klankleer van het plaatselijk dialect.

Arendschoot. — Het tweede lid „schoot”. — Is het eerste lid „aarde”? — Is het eerste deel een waternaam? — Is het eerste deel „Ader”? — Ara, Aar als waternaam? — Schuilt in Ara een persoonsnaam?

43. — Verwarring tussen „oud” en „nieuw” in Aarschotse toponiemen. *V. T. V., Med.* XIV (1938), 64-68.

Over Ouderode, later Ou(de)rodenberg (*Ouroeberg*) en Nieuwrodeheide, toponiemen te Aarschot.

44. — Het mysterie van de Aarschotse Kortstraat. *E. S.-Br.* XXI (1938), 408-09.

= Kwaadstraat : 1785, *Quaetstraet*.

45. PEETERS, K. C. — Het wegencomplex te Westdoorn. *Wesalia*, Jaarboek 1937, 69-83.

Rec. E., J. *Oudh. K.* XXIX (1938), Boekennieuws 1938, blz. 74.

46. POSSOZ, J. — La terre de Hal. Toponymie et topographie (suite et fin). *O. K. Halle* XIII (1938), 117-96.

Zie *Bibl.* 1937, nr 49.

Schr. behandelt in dit deel de secties H (Broekborre en Nederhem), I (Rodenem), K (Esschenbeek) en L (Piepaens en Haldernosch). Met een alfabetische lijst der behandelde plaatsnamen en een toponymische kaart van Halle.

47. UYTTERHOEVEN, J. — De Romeinsche villa van Muizen. *Mech. Bijdr.* V (1938), 128-35.
Met een aantal plaatsnamen.
48. WEGHE, M. J. VAN DEN — (Hallensia) IV. Het leengoed Woudenbroek. V. Uitbating van het Halderbosch. *O. K. Halle XIII* (1938), 61-100.
Zie ook *Ib.* 104-13 : Alfabetische lijst der persoons- en plaatsnamen.
49. WIJER, H. J. VAN DE — Verslag over de „Studie over de oudere en moderne plaatsnamen van Herne”, ingediend door Rijk van den Vinckenberghe (Prijsvragen K. V. A. 1938). *K. V. A., V. en M.* 1938, 645-52.
Zie resp. op blz. 653 en 653-57 de verslagen van A. CARNOY en E. BLANCQUAERT.
50. X. — Vlaamsche straat- en gemeentenamen. *Neerl. XLII* (1938), 26-27 (1).
Zie ook een paar andere korte bijdragen *Neerl.* 1938, 27 en 27-28.

(1) Ook in de volgende historische bijdragen vindt men niet onbelangrijke gegevens :

- BOURGUIGNON, E. — La Thines et le sud-ouest du Brabant wallon. *Tour. Club XLIV* (1938), 68-71.
- CLERBOIS, C. — Ganshoren, faubourg de Bruxelles. *Tour. Club XLIV* (1938), 241-45.
- DELFORGE, D. — Schaerbeek. *Etude de géographie urbaine. Géo. Brux.* 1938, 301-22.
- GORP, J. en A. VAN — De oudste leenhoven van Kasterlee. 1. Het Hof ter Loo onder de families De Beere en Van Liere. 2. De familie van Ysschot. *Tax. N. R.* IX (1938), 3-16 ; 200-13.
- GROODT, R. DE — Kontich. Leen- en laathoven. *Oudh. K. XXIX* (1938), 107-15.
- HALLEZ, A. J. — Bijdragen tot de geschiedenis van Sint-Amands-op-Schelde, I. *St-Amands*, 1937.
- HAVERMANS, R. — Studie over de dijken in de streek van Ouden Moer, te Esschen. *Bijdr.* XXIX (1938), 81-98.
— Studie over de dijken in de streek van Ouden Moer te Esschen. Een kleine bijdrage tot de studie der Kempische dijken (met kaart). *O. K. Esschen VI* (1938), 26-42.
- HEIDENDAL, F. — Rijkevorsch van vroeger tot heden. *Antwerpen*, 1938.
- HENRY, H. — Linkebeek et ses environs dans le passé. *Folkl. brab.* XVII (1937/38), 377-411.

- JONES, G. — La Woluwe. Un coin des Ardennes aux portes de Bruxelles. *Tour. Club XLIV* (1938), 71-76 ; 88-90.
- K. — Oostmalle. Een belangrijke Kempische gemeente. *Nat. Stedenschoon XVII* (1938), 134-37.
- KANORA, H. — Ekeren, zijn kerk en zijn kasteel. *Toer. XVII* (1938), 566-69.
- KOCKAERT, J. E. — Vilvoorde. *Brab. Folkkl. XVII* (1937/38), 252-65.
- LAET, J. DE — Edegemsche geschiedenis en folklore : Meneerke van Buysseghem. *Toer. XVII* (1938), 212-16.
- LAUWERYS, J. — Rykevorsel. *Studies. Brecht, 1938.*
— Oolensche Bijdragen. *Brecht, 1938.*
- LINDEMANS, J. — Geschiedenis van Opwijk (vervolg). *E. S.-Br. XXI* (1938), 1-41 ; 113-41 ; 237-52.
Dit deel brengt ons de geschiedenis van Opwijk gedurende de 17^e, de 18^e en ten dele gedurende de 19^e eeuw.
Het volledige werk (een model als dorpsgeschiedenis !) werd uitgegeven door de „Geschied- en oudheidkundige kring van West-Brabant”. *Brussel, 1937.*
- LINDEMANS, P. — Bijdragen tot de geschiedenis der Brabantsche molens. *E. S.-Brab. XXI* (1938), 102-107.
— De pachthoven der abdij van Groot-Bijgaarden (1. Het Hof ter Bruggen, te St. Ulriks-Kapelle). *E. S.-Br. XXI* (1938), 161-69.
— Het domein der Sint-Baafsabdij van Gent te Zellik. *E. S.-Br. XXI* (1938), 209-228.
- MASTBOOM, H. P. A. M. — De Esschensche persoonsnamen. *O. K. Esschen VI* (1938), 81-90.
- MOERS, R. — Aarschot, centrum voor toerisme. *E. S.-Br. XXI* (1939), 404-408.
- MORETUS, R. — Het kasteel en de heerlijkheid van Bouchout. *Nat. Stedenschoon XVII* (1938), 86-89.
- NIJEN, K. VAN — De kerk van Merksplas door de eeuwen heen. *Tax. N. R. IX* (1938), 92-141.
- PIERRON, S. — Histoire de la forêt de Soignes, III. *Bruxelles, 1937.*
- STROOBANT, L. — Léau légendaire et folklorique. *Folkkl. brab. XVIII* (1938/39), 80-134.
— Zoutleeuw, legenden en folklore. *Brab. Folkkl. XVII* (1938). Biedt ook toponymische gegevens.
— Rotselaer. *Folkkl. brab. XVII* (1937/38), 235-39.
- SWAAN, J. E. — De pastorij van Merksplas (met plan van 't Hof van Merksplas). *Tax. N. R. IX* (1938), 169-90.
- THEYS, C. — Tusschen Zenne en Zoniën. Lot (met kaart). *Toer. XVII* (1938), 101-08.
— Tusschen Zenne en Zoniën. Sint-Genesius-Rode. *Toer. XVII* (1938), 622-29 ; 650-55.
- VALVEKENS, E. — Een Premonstratenzer abdij in het midden der XVIe eeuw (Bibl. Flandro-Belgica historica). *Evere-Brussel, 1938.*
- VERSOU, J. — De Luizemolen (Anderlecht). *Nat. Stedenschoon XVII* (1938), 113-15.
- WINKELER, L. — Nog over meneerke van Buissegem. *Toer. XVII* (1938), 521.

AFD. IV. — LIMBURG en LUIK.

A. — Generalia.

51. LANGOHR, J. en WIJER, H. J. VAN DE — Plaatsnamen te Hendrikkapelle. *V. T. V., Med.* XIV (1938), 69-76 (1).

Vijfde stuk van „Plaatsnamen uit het N. O. van de provincie Luik”. Zie *Bibl.* 1935, nr 45, *Bibl.* 1936, nrs 49 en 50 en *Bibl.* 1937, nr 50.

C. — Varia.

52. GORISSEN, P. — Toponymische nota's bij afl. 3, jrg. XIII der „Verzamelde Opstellen van den geschieden- en oudheidkundigen kring van Hasselt”. *Limb.* XIX (1937/38), 209-13.

Aanvullende nota's bij enkele bijdragen in de *Verzamelde Opstellen* 1937, nl. door A. H. VAN DYCK (Plaatsnamen met zouw, enz.), H. VAN DE WEERD (Watriscafus en Wariscapia) en J. VAN HEUKELOM (Toponymie van Kanne).

53. REMANS, G. — De voornaamste plaatsnamen te Genk. *Limb.* XX (1938/39), 94-99 ; 115-17.

O. m. over de benamingen Genk, Stiemer (!), Hostaart, Waterschei, Gelieren, Terboekt, Bokrijk, Sledderloo, Kamerloo, Langerloo, en de namen van enkele nieuwe gehuchten, o. a. Termieën en Zwartberg.

(1) Wij verwijzen voorts naar :

COENEN, J. — Limburgsche Oorkonden. 3^e deel. *Maaseik*, 1938.

Dit deel bevat de oorkonden van nr 2001 tot 3000 (12 Mei 1270-13 Maart 1316). De uitgave wordt voortgezet in de lopende nrs van „Limburg”.

LANGOHR, J. — Overmaas-Rijks-Limburg. *De Nedermaas (Maas-tricht)*, 1937.

Rec COENEN, J. *Limb.* XIX (1937/38), 157-58.

SCHERDIN, G. — Die Verbreitung der hochdeutschen Schriftsprache in Süd-Limburg. *Berlin*, 1937.

Rec. WILKENING, R. *Rhein. Viert.* VIII (1938), 179-81.

X. *Ned. Hist.* I (1938), 268-69.

54. X. — Misweg, mestweg. *Limb.* XIX (1937/38), 178 (1).
M. = kerkweg.

(1) Verdere bijzonderheden vindt men in de volgende historische bijdragen :

DOUMEN, M. — Wetenswaardigheden over de kerk van Rotem. *Limb.* XIX (1937/38), 229-32 ; 252-59 ; XX (1938/39), 3-8.

In het laatste stuk, lijst der pastorelé goederen aangeslagen in de tijd der Franse Revolutie.

LEMKENS, L. — Landen (met kaart van J. DEVENTER). *Toer.* XVII (1938), 66-71.

LYNA, J. — Leerrijk toerisme in Limburg. *Toer.* XVII (1938), 312-16.

MICHEL, H. — Raeren et sa poterie célèbre. *Tour. Club* XLIV (1938), 49-52.

MICHEL-KEER, M. VAN — De Moresnet-Neutre 1816 à La Calamine 1919. *Tour. Club* XLIV (1938), 103-108.

STRAETEN, C. VANDER. — Kijkjes in Oud-Hasselt. *Toer.* XVII (1938), 303-10.

AFD. V. — OOST- en WEST-VLAANDEREN.

A. — Generalia.

55. FLOU, K. DE — Woordenboek der toponymie van Westelijk Vlaanderen, enz. Deel XVIII (Wijdauwstuk-Zijweg). Aanvullingen en Bronnen. Uitgave bezorgd door J. DE SMET. *Brugge*, 1938 (1).

Rec. B. *Biek*. XLIV (1938), 143.

56. LANGHE, J. DE — Een merkwaardig geval van plaatsnaamverhuizing. *Biek*. XLIV (1938), 228-29.

Over het parallelisme in de plaatsnamen van onze westelijke en oostelijke kustvlakten, in verband te brengen met het ontginningswerk dat in het oostelijk kustland door de abdijen van Citeaux, ter Duinen, e. a. uitgevoerd werd.

Vgl. de benamingen *Knokke* op de Oostkust, en *Cnoc*, verdwenen plaats ten O. van Nieuwpoort; *Coxye*, verdwenen plaats tussen het Zwin en de Braakman, en *Koksijde* op de Westkust; voorts: *Koudekerke*, *Greveninge*, *Wulpen*, *Mikkem*, *Ramskapelle*, *Oostkerke* (?).

57. LOPPENS, K. — De yden der Vlaamsche kust. *Biek*. XLIV (1938), 289-95.

S. neemt de verklaring van J. MANSION over, nl. „haven, kleine landingsplaats in een rivier” en toetst deze aan de plaatselijke gelegenheid van de *yde*-namen langsheen onze kust, vooral zooals deze blijkt uit oude archiefstukken en kaarten.

58. MAES, L. — Toponymie de Mouscron et de son canton. *O. K. Kortrijk, Hand.* N. R. XV (1936), 355-89 (2).

Behandelt de naam Moeskroen (met lijsten der oude vormen), de water- en bosnamen, de gehucht- en straatnamen, de namen

(1) Enkele toponymische bewijsplaatsen uit DE FLOU vindt men verwerkt in :

GOEMANS, L. — Sinte Pier, Sinter-Niclaeus en Saint-Tricat. *Louv. Bijdr.* XXX (1939), 71-72.

Zie over hetzelfde probleem ook *Com. Top.* XII (1938), 101-10, 111-18.

(2) Wij vestigen hier ook de aandacht op enkele historische uitgaven :

BROUWERE, J. DE — Les dénombremens de la Châtellenie d'Au-

der openbare plaatsen, lanen, steenwegen, de namen der beoemde mannen van de gemeenten Moeskroen, Kooigem, Dotte-
nijijs, Spiere, Helkijn, Herzeeuw en Luingne.

Als bijlage een stuk van A. VAN DE VOORDE over de etymologie van de naam *Moeskroen*.

Waardevol opstel als verzameling van modern pln.-materiaal; onbeduidend als verklaring der plaatsnamen.

B. — Afzonderlijke steden en dorpen.

GENT.

59. BLOCKMANS, FR. — Het Gentsche stadspatriëaat tot omstreeks 1302 (Univ. Gent, Werken Fac. Wijsb. en Lett. 85). *Antwerpen- 's-Gravenhage*, 1938 (1).

Deze studie bevat zeer waardevolle gegevens betreffende de oude toponymie der stad Gent.

Zie o. m. (blz. 80-83) de lijst van bezittingen der *uten Hove's*

denarde (1469-1801). *Bull. Com. Roy. Hist.*, t. III (1938), 513-46.

GRIERSON, PH. — Les annales de Saint-Pierre de Gand et de Saint-Amand. *Annales Blandinienses, Annales Elmarenses, Annales Formoselenses, Annales Elnonenses* (Com. Roy. Histoire). *Bruxelles*, 1937.

Rec. ENKLAAR, TH. *Ts. v. Geschied.* LIII (1938), 413-14.

GANSHOF, F. *Ned. Hist.* I (1938), 150-51.

VERLINDEN, CH. *Rev. Phil.* XVII (1938), 978-80.

LINDEMANS, J. — Het ontstaan en de samenstelling van het oude Land van Dendermonde. *O. K. Dendermonde*, 3^e r. I (1938), 14-28.

Deze bijdrage bevat gegevens betreffende Opwijk, Lebbeke, Buggenhout, Baasrode, St.-Amands op de oude grens Brabant-Vlaanderen.

Zie ook *E. S.-Br.* XXI (1938), 458-59.

WATERSCHOOT, M. A. — De Vlaamsche kustvlakte, bijdrage tot de geschiedenis van het Vlaamsche polderland langs zee en Honte. *Langemark*, 1938.

Rec. COPPENOLLE, M. VAN. *Toer.* XVII (1938), 556.

SMET, J. DE. *Biek.* XLIV (1938), 134-35.

(1) Zie ook :

STAUTEMAS, R. — Gent als pedagogisch milieu. *Vla. Schoolgids* I (1936/37), 101-08.

Algemene beschouwingen over de rijke historische documentatie die de stad Gent oplevert en die zeer veel kan bijdragen tot de algemene vorming van de leerlingen.

bij het begin der 13^e e. (met kaart); Bijlage IV : Plan van Gent (omstreeks 1300) met lijsten van straten en pleinen, gebouwen, bruggen, stadspoorten en van verdere toponiemen (blz. 469-88) en het rijke register der plaatsnamen (blz. 555-71).

Voorts verwijzen we nog naar de lange lijsten van Gentenaren uit dezelfde periode en naar het register der persoonsnamen op blz. 531-54 (Bijlagen I-III, blz. 400-65).

60. B., G. P. — Klankwoorden. *Biek*. XLIV (1938), 51.

O. m. over de vervorming door het volk van twee Gentse straatbenamingen : *Schandalizee* (= Champs Elysées) en *Sarel Lakijnstrate* (rue Charles Quint).

C. — Varia.

61. BRUYNINCKX, L. — Geschiedenis der stad Dendermonde. *O. K. Dendermonde* 1938, afl. 1 en 2, 5-64.

Bevat zeer talrijke oude plaatsnamen behorende tot de bovenvermelde gemeenten.

Zie op blz. 20-29 : III. Het voormalig Dendermonde. 1. Muren, vesten en poorten. 2. Plaatsen, straten en huizen. 3. Bruggen. 4. Buitenwijken.

62. CASSIMAN, A. — Groote leenen te Deinze (Deinze, Petegem, Astene, Drongen). *Bijdr. Deinze* V (1938), 11-32 (1).

(1) Verdere gegevens vindt men in :

ADRIAANSE, J. en WERVEKE, L. M. VAN — Verzameling van akten der schepenen van Hulst 1226-1499 in *Jb. „De vier ambachten”*. Hulst, 1938.

BRABANDERE, P. DE en HUYS, E. — De geschiedenis van Oyghem. *O. K. Kortr. Hand.* N. R. XVI (1937).

BUVÉ-PAUWELS, A. — Saint-Nicolas, capitale du Pays de Waes. *Tour. Club* XLIV (1938), 38-42.

CASTILLON, L. DU — Le pays de Maerke et Rhosne. *Tour. Club* XLIV (1938), 145-49.

— Le château de Beirlegem. *Tour. Club* XLIV (1938), 273-77.

CLERCQ, G. DE — Berichten voor Dendermondsche geschiedenis. *O. K. Dend. Gedenkschriften*, 3^e r. dl. I (1938), 29-32.

CRICK, L. — De kerstening en de eerste kerken van Aalst. *Toer.* XVII (1938), 364-69.

- DENORME, C. — De Sinte-Machuutskapel te Pollinkhove. *Biek.* XLIV (1938), 184-89 ; 271-76.
- DURANT, PH. — Neigem, een vergeten dorpje in Vlaanderen. *Toer.* XVII (1938), 660-65.
- GANSHOF, F. L. — Iets over Brugge gedurende de preconstitutieperiode van haar geschiedenis (met kaart). *Ned. Hist.* I (1938), 281-303.
- HUYS, E. — Geschiedenis van Gheluwe. 3^e uitg. *Kortrijk* (1938).
- LEVECQUE, H. — Herinneringen aan Nieuwpoort, met geschiedkundige nota's over Diksmuide, Ieper, Oostende en Veurne. *Brugge*, 1938.
- Rec. S., J. D. *Biek.* XLIV (1938), 143.
- HEIDBUCHEL, H. *Toer.* XVII (1938), 528.
- LOPPENS, K. — Sluizen en vaarten van Nieuwpoort in de XVe eeuw. Aanteekeningen bij een oud plan. *Biek.* XLIV (1938), 125-32.
- NOËL, E. — Knocke-sur-mer. Au pays du „Zwijn”. *Tour. Club* XLIV (1938), 135-39.
- S., J. D. — De stedelijke bloedputten (Brugge). *Biek.* XLIV (1938), 306-308.
- VRIENDT, J. DE — Schetsen over de geschiedenis van Thielt. Reeks : Geestelijke instellingen. *O. K. Kortr. Hand.* N. R. XV (1936), 213-57.
- WERVEKE, L. M. VAN — Inventaris van het archief van het oud regime van de stad Nieuwpoort. Z. pl., 1938.
-

AFD. VI. — DE SPELLING DER VLAAMSE
PLAATSNAMEN.

63. WIJER, H. J. VAN DE — De plaatsnamen in het Belgische postboek. *V. T. V., Med. XIV* (1938), 52 (1).

Lijst van dertig benamingen van gehuchten en stadsgedeelten in moderne spelling, door de Commissie opgemaakt (7 Nov. 1938) op aanvraag van den Minister van Verkeerswegen en Posterijen.

Zie een vorige lijst (Belgisch Spoorboek) in *Bibl.* 1933, nr 56 en *Bibl.* 34, nr 72.

(1) Zie hierover ook nog een vroeger opstel van :
PEETERS, C. H. — De spelling van onze gemeentenamen. *Weetlust* IV (1937), 243-244.

AFD. VII. — HISTORISCHE en GEOGRAPHISCHE
HULPMIDDELEN.

64. NESSELHAUF, H. — Die spätrömische Verwaltung der gallisch-germanischen Länder (*Abh. preuss. Ak. Wiss. Phil.-hist. Kl.* 1938, 2). Berlin, 1938.
Zie samenvatting in *Forsch. u. Fortschr.* XV (1939), 155-56.
65. ROOSBROECK, J. VAN e. a. — Geschiedenis van Vlaanderen, I-III. *Brussel-Antwerpen*, 1936-1938.
66. SEYN, E. DE — Geschied- en aardrijkskundig woordenboek der Belgische gemeenten. *Brussel*, 1938 vgl.
67. WEERD, H. VAN DE en MAEYER, R. DE — Handboek voor Gallo-Romeinsche oudheden. *Gent*, 1938.
68. VRIES, J. DE — Wie waren wij? *V. T. V., Med.* XIV (1938), 1-20.

Spijts de talrijke bevolkingsgroeperingen welke zieh in de loop der eeuwen op de Nederlandse bodem over mekaar geschoven hebben, moet men altijd rekening houden met het bestendige element in onze bevolking dat steeds gevormd wordt door de boerenbevolking. De schematische indeling van het Nederlandse volk in Friezen, Franken en Saksen is misleidend: de Saksen en de Friezen zijn geen „nieuwe” bevolkingsgroepen en vooral de bevolking van Holland is uit verschillende lagen samengesteld, waaronder Friezen en Franken. S. poogt de betekenis van deze beide groepen voor het ontstaan van de bevolking van het Westen te bepalen; voor de Franken hoofdzakelijk aan de hand der studiën van PETRI die S. als een geschikt uitgangspunt voor het verder onderzoek beschouwt (zie blz. 13-14), voor de Friezen ook met behulp van „De kaart van de „Arend”, opgesteld door G. G. KLOEKE (en verschenen in *N. G. N.* XI (1938), 17-32). Kritisch beschouwt S. de termen „Inguaeoons” en „Frankisch”; hij betoogt o. m. dat Inguaeoons en Fries niet gelijkgesteld kunnen worden. Ook Saksische elementen (uit het Oosten) zijn betrokken bij de „Besiedlung” van in de 15^e eeuw nieuw gewonnen polders van het Westen, zooals blijkt uit het voorkomen van een *Rolandzuil* in Burghorn. Holland vertoont

dus enerzijds het karakter van een relict-gebied ; anderzijds van een jong kolonisatie-gebied.

S. legt nadruk op de samenwerking van de verschillende wetenschappelijke disciplines om de problemen in verband met de oorsprong van het Ndl. volk op te klaren (zie blz. 18-19).

Op de gestelde vraag „Wie waren wij” antwoordt S. : „op zoo klein grondgebied een merkwaardige veelheid die groeide tot een wondere eenheid”. — H. DRAYE.
